

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

**Komplexní péče
o rodinu a děti
v (po)rozvodové situaci**

Metodika doprovázení rodičů a dětí v rozvodové a porozvodové situaci

Zpracovala Mgr. Milena Mikulková

Akademický
ústav Karviná

Vytvořeno v rámci projektu
Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci,
reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821

Obsah

Pár slov k užívání metodiky.....	2
1 SOCIÁLNÍ OPORA JAKO ŽIVOTNÍ NUTNOST	4
1.1 Sociální opora a sociální síť.....	4
1.2 Zdroje sociální opory	5
1.3 Druhy sociální opory	6
1.4 Moduly sociální opory	9
1.5 Legislativní prameny pro sociální oporu rodiny.....	10
1.6 Neužitečná sociální opora	11
2 DOPROVÁZENÍ JAKO PROJEV SOCIÁLNÍ OPORY.....	12
2.1 Profesionální doprovázení.....	13
2.2 Sociálně inteligentní doprovázení.....	14
2.2.1 Sociální inteligence	14
2.2.2 Emoční inteligence.....	15
2.2.3 Praktická inteligence.....	16
2.3 Doprovázení jako podpora sociálního fungování	16
2.3.1 Specifika doprovázení při výskytu situačního domácího násilí	18
2.4 Formy profesionálního doprovázení.....	19
2.4.1 Vzdělávání – poučení, edukace.....	20
2.4.2 Poradenství	21
2.4.3 Terapie.....	22
2.4.4 Multidisciplinární spolupráce.....	23
3 TECHNIKY DOPROVÁZENÍ PŘI PRÁCI S RODINOU	24
Závěr	26
Použitá literatura	27
Přílohy – techniky	28
PL 01 „Záchraná síť“	28
PL 02 „Podpora a ochrana“	30
PL 03 „A DOST“	32
PL 04 „Cítím, cítíš, cítíme“	34
Přílohy – „kalendář“	36
K1 Druhy sociální opory	36
K2 Typy doprovázení.....	38
K3 Zdroje doprovázení a pomoci.....	40
K4 Děti a rozvod rodičů	42
K5 Rodičovská odpovědnost.....	44
K6 Povinnosti rodičů	46
K7 Konstruktivní rozvod.....	48
K8 Minimální práva dětí	50
K9 Děti v (po)rozvodové situaci	52

Pár slov k užívání metodiky

Metodika doprovázení rodičů a dětí v rozvodové a porozvodové situaci

K tematice doprovázení rodin v rozvodové situaci je k dispozici celá řada skvělých publikací a metodik. Při zpracování této metodiky jsem z nich vycházela. Zcela zásadní teoretickou i praktickou oporou jsou publikace Oldřicha Matouška, Tomáše Nováka, Ilony Špaňhelové, Soni Vávrové či Šárky Poupětové. Mimo to bych moc ráda doporučila jedinečnou publikaci Čí je to hra? Zlaty Kneblové, která propojuje jak teoretickou, tak praktickou oblast doprovázení rodin v rozvodové a porozvodové situaci s mimořádně citlivým vzhledem k procesu zapojování dětí do rozhodovacích procesů. Doporučuji, doporučuji, doporučuji.

Hledala jsem formu, která by byla užitečná pro rychlou orientaci, pro zapojení klienta i pro názornost, kde není třeba věnovat čas spoustě písmenek, kde byste nebyli nuceni prokousávat se tím, co už dávno znáte.

Zvolila jsem tedy kompromis mezi klasickou formou a snad inovativním přístupem k pojetí metodiky. Podstatnou část této metodiky tvoří materiály pro přímou práci s klientem ve formě kalendáře. Proč? Protože se všichni více než často setkáváme s tímto: „Kdy mám přijít?“, „Co mne tento týden ještě čeká?“, „Kolikátého mám tuto zprávu odevzdat?“, „Je sudý, nebo lichý týden?“, „Kdo má dnes svátek?“

Všechny otázky mají společného jmenovatele. Je to předmět každodenní potřeby. Kalendář, obyčejný kalendář, který věrně slouží a doprovází nás. Je naším partnerem pro vnitřní i otevřený dialog, je průvodcem všedními a mnohdy i svátečními dny, poskytuje informace, nabízí prostor pro vlastní poznámky, nutí ke stručnosti a výstižnosti a především, je vždy po ruce.

Setkávám se s řadou z vás, lidí, kteří jsou doslova zasypáni informacemi, co mají dělat, co musí a co nesmí, co říká zákon, co se od nich očekává. A k tomu všemu se přidávají tisíce příběhů nešťastných a frustrovaných lidí, kteří vás pozvou do svého života někdy dobrovolně, jindy tam musíte vstoupit i bez jejich pozvání. Knihovničky se plní knihami, metodikami, brožurami. Písmena, písmena a zase písmena. Ne že by jich nebyla potřeba, ale když je jich hodně, stávající se nevstřebatelnými, a tedy neúčinnými. V dnešní době si asi nelze stěžovat na nedostatek informací. To, čeho se skutečně nedostává, je čas na jejich zpracování, třídění a vstřebání, aby se staly součástí našeho znalostního portfolia pro výkon naší profese.

Právě kontakt s vámi a vaše zautomatizované sáhnutí po kalendáři mne inspirovalo k tomu zpracovat tuto metodiku v podobě kalendáře. Toho praktického běžného pomocníka, který je tu pro vás, je váš a zacházíte s ním podle vlastní potřeby. Je součástí vašeho pracovního i soukromého života. Je průvodcem v čase, v povinnostech, v plánech, v myšlenkách i ve vztazích. I v digitální době neztrácí svůj půvab a potřebnost papírový kalendář. S různými motivy, různého formátu – ale to podstatné je stejné – účel, členění, používání a vyhrazený prostor na pracovní ploše.

Cílem této metodiky je maximalizace zapojení rodičů v řešení jejich rodičovské odpovědnosti vůči dětem v rozvodové a porozvodové situaci. Události, která se dotkne všech zúčastněných, dětí i dospělých.

Tito klienti se na vás obrací v nouzi, kdy hledají informaci, radu, podporu a pochopení. I oni mají v této životní situaci jen omezenou kapacitu a potřebují životní energii na zvládnutí všech změn, které se „projektem“ rozvod či rozchod nastartují.

Kalendář inspiruje nejen svým užitím, ale i formou. Jako tabule, která propojuje prostorově, tematicky a zacílením na předkládané téma. Metodika je zpracovaná jako prostředník dialogu, kdy na jedné straně jsou informace pro klienta a na protistraně jsou informace, poznámky a podpůrný scénář pro pracovníka. Obě strany jsou zapojené, obě strany mají na očích, o čem se právě komunikuje a obě strany mají prostor pro svoji roli.

A v neposlední řadě kalendář inspiruje svojí strukturou. Členěním na roční období, měsíce, týdny, dny a u diáře i na hodiny. Nezřídka si kalendář vybíráme i podle motivu a estetické úrovně zpracování. Struktura metodiky je také rozpracovaná do celků, které jsou tematicky zastřešující, pak poskytují podrobnější vzhled a následně vyústí do praktického kroku – techniky.

Každé téma je pro klienty zpracováno v bodech, případně krátkých větách, tedy v přehledné struktuře s vizuální kotvou, aby předávaná informace vyvolala i nějakou emoční stopu a usnadnila zapamatování a znovu vybavení právě s onou možností asociace.

Kalendář má ještě jedno významné poslání. Udržuje nás v realitě a v kontextu. Dovolí nahlédnout do historie, do událostí, které jsme prožili, pak do úkolů, které jsme zvládli a také nabízí výhled do budoucnosti, co je před námi, co nás čeká a na co je důležité se připravit. Přesto upřednostňuje a koncentruje pozornost na přítomnost – co se děje tady a teď. Co je potřeba vykonat dnes a v nejbližších dnech, aby to mělo příznivý dopad v budoucnosti a nepopíralo přítomnou zkušenost z minulosti. Kalendář je jakousi pomyslnou kronikou, je svědkem událostí a průvodcem na cestě změn.

A pokud má přinést tato metodika praktické využití pro práci s klienty, pak pracovní listy ponechávají vždy prázdné místo na jméno, případně fotografii dítěte, v jehož zájmu rodiče jednají. Protože právě ono je tím, o koho v rozvodové a porozvodové situaci především jde. Jak nám, tak zejména jeho rodičům.

Nekladu si za cíl přinést nové poznatky. Jsem přesvědčena, že ve své práci se orientujete a při nejasnostech sáhnete po publikacích již jmenovaných renomovaných odborníků nebo výkladu zákona. Můj záměr je jiný. Z toho všeho, co ke své práci potřebujete, vytvořit praktický manuál, po kterém sáhnete jak po kalendáři. V něm také nečekáte obsáhlé odborné statě, když už tak informaci, přehled, úkol, inspiraci, citát, motiv, a v neposlední řadě i propojení pracovního a soukromého života. Už jenom uvedení jména u každého dne nás vrací od povinností ke vztahům, od řešení k prožívání. A to je podstata naší práce – od nezbytných procesních úkonů obrátit člověka k člověku, rodiče k dětem a děti k rodičům.

Přeji, ať se vám to podaří.

Milena Mikulková, autorka

1 SOCIÁLNÍ OPORA JAKO ŽIVOTNÍ NUTNOST

Motto: „Žádný z lidí není ostrov...“

Člověk se v průběhu své životní dráhy setkává s druhými lidmi jako svědky jeho života. Někteří zůstávají po celý život, jiní se objeví v určité životní epizodě a posléze se vytratí. Někdy pouze přihlížejí, jindy jsou aktivními aktéry v nejrozmanitějších životních situacích. Nežádá se stává, že nabízejí konkrétní pomoc, radu nebo jen účast.

Smyslem doprovázení je poskytnout lidem včas to nejdůležitější, a tím je **SOCIÁLNÍ OPORA**. Tento termín je i centrálním pojmem celé metodiky.

1.1 Sociální opora a sociální síť

„Vědomí, že druzí lidé jsou připraveni člověku pomoci, vytváří pocit sociální jistoty, která usnadňuje podstoupení rizika a povzbuzuje člověka k tomu, aby se samostatně pokusil řešit problém, před nímž stojí.“

N. Krause

Sociální opora představuje pro člověka vědomí, že na život a životní události není sám. Jedná se o pomoc nebo podporu v situacích, které jedinec vyhodnotí jako příhodné. A nemusí přitom jít pouze o zátěžové situace, ale i sdílení radostných událostí, překvapení či každodenních momentů. Sociální síť představují zdroj poskytované pomoci a sociální opory. Vytvářejí se a budují, rozšiřují a proměňují v závislosti na životní dráze člověka. Pro naprostou většinu populace je primární sociální sítí, zdrojem sociální opory nejbližší rodina. Poskytuje jistotu, že v příhodných okamžicích je pohotová být blízko, sdílet, podpořit, ochránit, případně eliminovat dopady neúměrné zátěže.

Jen stručně zmíníme fenomén iluzorních sociálních sítí budovaných prostřednictvím médií. Významně dosedá na potřebu vytvářet síť vztahů, vnímat zájem od druhých, sdílet významné i méně významné životní události, respektive mít svědky svého života, zároveň tím potvrzovat vlastní důležitost a hodnotu a recipročně být zapojen do sociální sítě pro jiné lidi.

Už vědomí, že v případě potřeby se bude mít na koho obrátit, tzv. anticipovaná sociální opora neboli očekávaná je významným faktorem sociálního fungování. Sociální síť je důsledkem budovaných vztahů, jistoty přijetí a vytváření sociálních vazeb. Má různou strukturu, může být vytvářena jedinci i skupinami, složená z osob různého věku, pohlaví, profesí či zájmů.

Příznivý dopad anticipované opory se projevuje:

- v podpoře vlastního úsilí ke zvládnutí situace
- v podpoře fungování vztahů v sociálním okolí
- v zachování naděje¹

Právě zachování naděje je v rozvodové situaci jedním z důležitých motivátorů ke zvládnutí náročného období. Naděje se promítá do oblasti stabilizace v nové situaci, odstranění obtíží vyplývajících z nesouladu v partnerském soužití, případně eliminace ohrožení. Hovoří-li o naději děti, které zažily rozvod rodičů, často se vyjadřují, že si přejí, aby všechno bylo jako dřív, a rodiče se k sobě vrátili. Tato naděje je ve většině případů marná, pak svoji „naději“ přeformulují: „ať už je konečně klid.“

Jiným modelem sociální opory je tzv. získaná sociální opora, která byla prověřena nějakou životní událostí, kdy v rámci konkrétní situace došlo k interakci mezi potřebným a poskytujícím a jeho pomoc měla konkrétní podobu.

Příhodně poskytnutá a přijatá sociální opora může významně ovlivnit zvládání životních nároků jedince a minimalizovat negativní účinky zátěže na jeho zdraví. Proces zvládání stresu vyplývajícího z náročné životní události souvisí s mobilizací sociální opory, jejím poskytnutím a přijetím a v hodnocení jejího významu.

Vědomí sociální opory velmi významně podporuje zvládání zátěžových situací, zejména tehdy, když jedinec čelí nadměrné zátěži a je konfrontovaný s vlastními limity. Právě v těchto okamžicích dochází k aktivaci sociálních opor, protože člověk velmi intenzivně vnímá potřebu „o někoho se opřít“.

U mnoha jedinců dochází v případě nadměrné zátěže k pocitům selhání, studu, ztráty sebedůvěry, pocitům viny. Mají-li se svěřit, požádat o pomoc, tuto pomoc přijmout, je tato situace výrazným stresem, při které jsou konfrontováni s aktuální situací či prognózou vývoje, s dosavadní zkušeností zvládání, s vlastním očekáváním, případně očekáváním okolí a s reálnou kapacitou životních sil a odolnosti.

1.2 Zdroje sociální opory

Za nejsilnější systém sociální opory se obvykle považuje rodina zakotvená v širším společenském prostředí. V kontextu rozvodové a porozvodové situace dochází velmi často z různých důvodů k narušení primární sítě sociální opory.² Za základní zdroj sociální opory obvykle považujeme v dospělém věku partnera. Situací související s rozvodem, máme na mysli nesoulad, který vedl k rozchodu či rozvodu, dostává partnerská sociální opora vážnou újmu. Protože člověk potřebuje být včleněn do vztahů, do sítě vztahů, hledá opory jinde. Ať už laické ve svém okolí, což představují přátelé, původní rodina, spolupracovníci či známí, dále lidé z řad profesionálů.

① *K tomuto tématu je k dispozici v příloze pracovní list: příloha č. PL 1a, 1b Záchraná sít'*

Obvykle dochází k narušení vztahu s primárním zdrojem sociální opory – rodinou, resp. bývalým partnerem. Předpokládá se, že partner patří do zdrojů sociální opory do té doby, než se vlivem krize

¹ Kebza (2005, s. 162–163)

² Kebza (2005, s. 159)

vytratí pocit sounáležitosti. Nezřídka jsou rozpadem rodiny zasaženi i blízcí příbuzní a nejsou schopni, neumí nebo nechtějí poskytnout sociální oporu potřebným.

Přestože rozvod či rozchod je záležitostí dospělých, manželů či partnerů, mají-li spolu děti, pak se nepochybně tato životní událost dotkne i jejich života, a to významně. Pro děti jsou naprosto zásadní sociální oporou rodiče.

V kontextu zmiňovaného tématu sociální opory se dítě ocitne v situaci, kdy jsou jeho dva základní životní zdroje opory ohrožené. Svou vlastní nestabilitou a vzájemnou destabilizací. V dětské mysli se zcela automaticky vynoří otázky, které bychom jako rodiče snad ani nechtěli číst: „*Mohu se na ně ještě spolehnout, nebo je to už všechno jenom na mně? Jak jim mohu pomoci právě já? Až ne já, kdo jiný? Já jsem ten, kdo za ně zodpovídá, všichni ostatní jsou příliš „daleko“! Mají vůbec možnost mě ještě vnímat, když jsou takto pohlceni svými problémy? Mám právo cítit se špatně, neublížím jim tím? Když už nebudou spolu, znamená to, že je ztrácím? Když zapřu jednoho, budu to ještě já? Co se mnou bude?*“

Ačkoli výše uvedené věty málokteré dítě vysloví v těchto formulacích, stovky, ba tisíce příběhů demonstrují tiché (a někdy i hlučné) zoufalství dětí, které ztratily nebo mají narušenou sociální oporu od rodičů. Bez ní se sotva dá žít bezstarostné dětství. Metodika doprovázení rodin se nese v duchu hesla: „Dítěti pomůžeme nejvíce tím, že pomůžeme jeho rodičům“.

Zde si dovolíme představit základní východiska, o která se opíráme v rámci zvolených metod práce s rodinou v rozvodové a porozvodové situaci.

1. **Dítě má nezadatelná práva**, která jsou deklarována v Úmluvě o právech dítěte.
2. **Rodiče mají práva**, která definuje Listina základních práv a svobod.
3. **Rodiče mají práva i povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti** a jsou definované § 876 nového občanského zákoníku.
4. **Děti, jejichž zdravý vývoj je ohrožen, mají právo na ochranu**, což vyplývá ze zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí.

Všechny uvedené prameny považují dítě za bytost, která vzhledem ke své závislosti na péči dospělých požívá zvláštní ochrany. Jak rodiče, tak děti se ocitají při rozpadu rodiny v situaci ztráty, protože ve většině rodin nebyl vztah mezi rodiči a dětmi v době před rozpadem rodiny ohrožující.

V dané životní události je jedním z nejzávažnějších důsledků poskytování sociální opory rodičům ze strany dětí. Obrácený směr, kdy děti se stávají pečovateli svých rodičů. Tuto roli vystihuje označení parentifikované dítě – zrodičovštělé. Je to pochopitelné, protože děti mají přirozenou tendenci postarat se o blaho rodičů, jak uvádí A. Pesso v teorii mezery v rolích.³ V rozvodové a porozvodové situaci dochází někdy k záměrnému, jindy k nezáměrnému vytváření koalic, kdy rodič ve své bolesti hledá oporu u svého dítěte (nezávisle na jeho věku vyspělosti) s podmínkou výlučnosti. U dítěte v této situaci dochází k vnitřnímu konfliktu loajality vůči oběma rodičům a poškozuje ho to v jeho přirozeném vývoji.

3 <http://www.pbsp.cz/texty/txtpps2.htm>

1.3 Druhy sociální opory

Sociální opora mívá různou formu a způsob projevu. Stále ještě vnímáme, že i laická opora plní mnoho funkcí a může mít i nespočet forem. Zdroje sociální opory projevují svoji pomoc různými formami, případně poskytovatel sociální opory může nabídnout více druhů této pomoci.

- **Instrumentální, věcná nebo asistenční opora** spočívá v poskytnutí konkrétní pomoci dle potřeb. Může jít o finanční, materiální pomoc, nebo vyřízení záležitostí, které jsou v dané době nad možnosti potřebného. V případě sociální opory poskytnuté profesionály může jít o poskytnutí azylového bydlení, zajištění základních životních potřeb, vyřízení dávek, zajištění doprovodu při vyřizování dokladů aj.
- **Informační sociální opora** v poskytnutí potřebných informací, které mají vliv na překonání nepříznivé životní situace jedince. Může jít o poskytnutí kontaktů pomáhajících subjektů, v poskytnutí informací týkajících se procesu opatrovnického řízení, základního právního rámce životní situace.
- **Emocionální opora** je založena na přívětivém chování vůči potřebnému, přijetí, respektu a empatickém naslouchání. Velmi často v krizových situacích pouhé naslouchání a vyjadřování podpory a povzbuzení je tím nejdůležitějším projevem účasti a sociální opory.
- **Praktická sociální opora** ve smyslu vedení spočívá v přímém doprovázení potřebného, v poskytnutí osobní přítomnosti, v podpoře při jednání či formulování vlastních požadavků či potřeb, případně s pověřením mluvčího k prosazení oprávněných zájmů potřebného. V rozvodové situaci je toto nejčastější projev sociální opory poskytované dětem prostřednictvím kolizního opatrovníka, v případě rodičů role advokáta.
- **Hodnotící sociální opora** má za cíl potvrzení hodnoty potřebného vyjádřením úcty, respektu, porozumění. Dochází pak i k posílení vlastní sebedůvěry a odhodlání životní situaci řešit a vyřešit.

Mareš⁴ nabízí přehled funkcí sociální opory s konkrétními praktickými příklady, které vyústí do uvažovaného přínosu. Jakkoli je proces doprovázení ve smyslu poskytování sociální opory náročný, přece jen lze zjistit, co je pro klienta v dané situaci klíčové a co poskytovatel sociální opory může nabídnout.

① *K tomuto tématu je k dispozici v příloze „kalendář“ K1 Druhy sociální opory*

Vhodnou komunikací se dá předejít zklamání, které pramení z nenaplněných očekávání. Je v pořádku, pokud poskytovatel zváží své možnosti a pomůže potřebnému najít jiný zdroj pomoci a sám poskytnout tu formu sociální opory, které je schopen.

4 Mareš (2002, s. 38)

Obr. 1: Funkce sociální opory⁵

FUNKCE SOCIÁLNÍ OPORY	TERMINOLOGICKÉ VARIANTY	PRAKTICKÉ PŘÍKLADY	TEORETICKY UVAŽOVANÝ PŘÍNOS SOCIÁLNÍ OPORY
Emocionální	opora poskytovaná přítelem, kamarádem, ujišťující o respektu, úctě, důležitosti, o ceně; osobní, důvěrný vztah	člověk v tísní má možnost popovídat si o svých pocitech, bez obav ventilovat své starosti, trápení, vyjádřit své sympatie, náklonnost, projevit péči, akceptovat druhé.	vede k posunu či změně v jedincově hodnocení míry svého ohrožení událostmi; posiluje jeho sebedůvěru, zvyšuje jeho sebehodnocení, redukuje jeho úzkost, strach, deprese; motivuje ho ke zvládnání zátěžových situací
Instrumentální	opora poskytnutím hmotné pomoci; praktická opora, pomáhající chování, materiální pomoc	poskytnout nebo obstarat peníze, věci do domácnosti, půjčit nářadí, zajistit dopravu, hlídání dětí, pomoc při úklidu, vaření, nakupování, údržbě či opravách	pomáhá jedinci řešit praktické problémy, rozšiřuje časový prostor pro jiné aktivity, pro relaxaci, posiluje jeho snahy zvládat zátěž
Informační	poskytnutí rady, doporučení; opora posouzením (situace), zhodnocením, kognitivní poučení, řešení problému	nasměrovat zájemce k potřebným zdrojům informací, informačním pramenům, doporučit alternativní způsoby činnosti; poskytování rad o účinnosti postupů apod.	poskytuje jedinci více užitečných informací a snadnější dostupnost informací, které potřebuje; poskytuje mu konkrétní pomoc při získání potřebných služeb, což může vést k efektivnějšímu zvládnání úkolů
Poskytovaná (sociálním) společenstvím	pocit příslušnosti, sounáležitosti, socializování, začlenění, včlenění	zasportovat si společně, jet na výlet, rekreovat se společně, posedět v restauraci, jít na večírek, společně nakupovat, jít společně za kulturou, účastnit se akcí pořádaných zájmovými organizacemi	navozuje u jedince kladné emoce, což mu umožňuje odpoutat se na chvíli od jeho zátěže, pookřát, odvádí jeho myšlenky od neustálého obírání se problémy
Potvrzením platnosti	zpětná vazba, sociální srovnávání	dosáhnout konsenzu ve vidění problémů, vhodnosti/nevhodnosti chování jedince, vyjadřování jeho emocí, o jeho postavení v konkrétní sociální skupině, ve společenství lidí	snižuje jedincův pocit, že je mimo normu; dává mu zažít pocit, že to, co prožívá, lidé kolem akceptují; umožňuje srovnávání, které pro něj dopadá příznivě

⁵ Mareš (2002, s. 38)

Rozvodová situace v rodině vyžaduje v mnoha ohledech právě souhrn více druhů sociální opory. Od emocionální podpory, přes informační a mnohdy i praktickou pomoc. Jaké typy opory může nabídnout instituce, konkrétně pracovník OSPOD? Z výčtu je patrné, že ani jeden z deklarovaných projevů sociální opory by nebyl v rozporu s činností pracovníka OSPOD.

Rozhodně poskytuje informační oporu, a právě v této oblasti bývá kontakt klienta s OSPOD jako první formulovaný požadavek. V poradenském rozhovoru má příležitost poskytovat další druhy sociální opory, jako jsou emocionální opora, hodnotící opora, běžně i instrumentální či praktická opora.

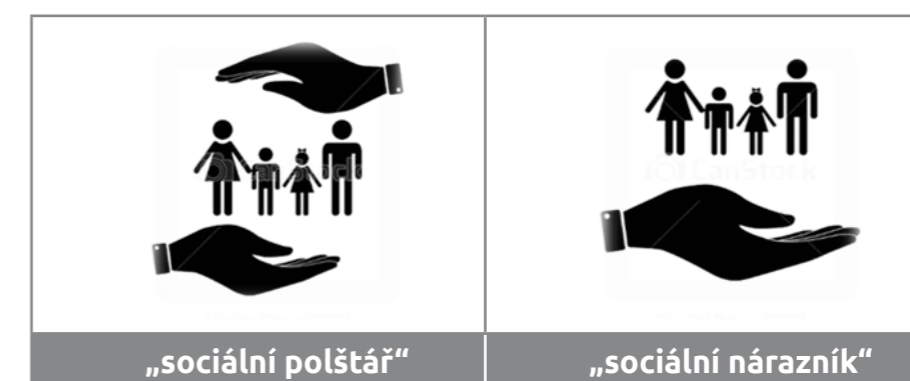
S ohledem na zacílení činnosti pracovníků OSPOD je prvořadým požadavkem poskytnutí sociální opory zejména nezletilým dětem, které se v tak závažné životní události často ocitají v kolizi zájmů rodičů, v konfrontaci s jejich potřebami a zájmy, s jejich postoji, s vnitřním konfliktem loajality vůči oběma rodičům, že bez přiměřené ingerence tzv. kolizního opatrovníka by na tak závažnou situaci zůstaly s narušenou sítí sociální opory a tudíž vystavené enormní stresové zátěži, která mnohonásobně převyšuje možnosti psychické odolnosti.

Přesto jsou právě pracovníci OSPOD rodiči v rozvodové situaci chápáni jako ti, kteří jejich situaci komplikují, zbytečně upozorňují na rodičovskou odpovědnost, snaží se prosazovat zájem a blaho dítěte nestranně. A vyslovení podjatosti, nekompetentnosti a žádost o změnu pracovníka v mnoha případech vyplývá právě z jednostranného a stresem poznamenaného chování klientů v krizi.

1.4 Moduly sociální opory

Sociální oporu lze vnímat ve dvou modulech. Vědomí sociálních opor ve smyslu anticipované opory, tedy modul „přímého či hlavního účinku“ znamená, že tyto opory už jen tím, že existují, způsobují, že člověk je začleněn do lidské society přiměřeným způsobem. Tento význam je pro člověka nesmírně důležitý, protože sytí jeho potřebu náležením, potřebu sociálních vazeb a potřebu místa. Souvisí s jeho každodenním životem, bez ohledu na to, zda prožívá obvyklé či méně obvyklé životní situace. Je to kapitál ve formě pozitivních mezilidských vztahů, který se odráží na fyzickém, duševním i duchovním zdraví jedince. Pro zjednodušení pro tento modul sociální opory používáme označení „sociální polštář“, díky jeho existenci zažívá člověk ve větší míře životní spokojenost.

Obr. 2: Moduly sociální opory

Druhý modul, náhled a pojetí sociální opory je charakterizováno jako „nárazníkový či tlumící“, kdy existence sociální opory má ochrannou funkci. Jednak působí preventivně, kdy vyzbrojuje jedince větší sebedůvěrou, potenciálem sebeúdržebných mechanismů, rozmělněním existenciální úzkosti (jsem

na všechno sám) a v druhé řadě je k dispozici v případě životního diskomfortu různé intenzity. Relativizuje, případně minimalizuje dopad negativních událostí, právě proto, že jedinci vytváří ochranný obal složený ze zájmu, pozitivních mezilidských vztahů, spolupráce a ochoty chránit potřebného.

① *K tomuto tématu je k dispozici v příloze pracovní list: PL 02 Podpora a ochrana*

V situaci rozvodu, rozpadu rodiny je vnímání sociální opory jedním z nejdůležitějších faktorů, které pomohou překonat náročné životní období. Společnost prostřednictvím zákonů pamatuje na křehkost lidí v krizových situacích a nabízí jistý typ „sociálního polštáře“ i „sociálního nárazníku“ ve formě sociálních služeb, sociální péče, sociální pomoci i sociálně právní ochrany.⁶

1.5 Legislativní prameny pro sociální oporu rodiny

Sociální opora vyplývající ze sociálního začlenění jedince je významný a nenahraditelný zdroj. V naší společnosti je profesionální sociální opora garantovaná zákony a poskytovaná prostřednictvím odborníků, institucí a organizací, jejichž působení je zakotveno legislativně. Děje se tak na principu subsidiarity (dosažitelné pomoci) a solidarity (soudržnosti). Sociální stát je v situaci rozvodu, a nejen v tomto případě, vybaven nástroji, které působí v obou modulech – ať jako „sociální polštář“ nebo „sociální nárazník“.

Obr. 4: Legislativní ukotvení sociální opory rodiny s dětmi

● základní listina lidských práv a svobod
● úmluva o právech dítěte
● 89/2012 Sb. občanský zákoník
● 108/2006 Sb. zákon o sociálních službách
● 359/1999 Sb. zákon o sociálně právní ochraně dětí
● 117/1995 Sb. zákon o státní sociální podpoře
● 111/2006 Sb. zákon o pomoci v hmotné nouzi
● 110/2006 Sb. zákon o existenčním a životním minimu
● 202/2012 Sb. zákon o mediaci
● 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních
● 267/2015 Sb. o ochraně veřejného zdraví lidu
● 135/2006 Sb. o ochraně před domácím násilím
● 82/2015 Sb. školský zákon

Zvláštní pozornost věnujeme sociální opoře rodin s dětmi, které jsou vystaveny náročné životní situaci – rozpadu rodiny vlivem rozchodu rodičů, manželů či partnerů žijících v nesezdaném soužití, jak je

⁶ Šolcová, Kebza (1999, s. 21), Křivohlavý (2002)

„Systém sociální opory je chápán jako určitý „nárazníkový“ či „tlumící“ systém, který chrání lidi proti potenciálnímu škodlivému vlivu stresových událostí. Ti, kteří disponují takovýmto silným systémem sociální opory, se proto jeví lépe vybaveni ke zvládnutí závažných životních změn i každodenních běžných mrzutostí.“ S. Cohen a T. H. Wills

definuje zákon č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku, kde jsou deklarovány pojmy, jako jsou rodičovská odpovědnost, práva a povinnosti rodičů, rozvod manželství, úprava poměrů k nezletilým dětem a další oblasti, a zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, kde jsou představeny alespoň minimální garance sociální opory ze strany státu vůči nezletilým dětem.

1.6 Neužitečná sociální opora

Zabýváme-li se sociální oporou, pak zní veskrze pozitivně. Pro úplnost je potřeba doplnit toto téma i o faktory, kdy se **sociální opora stává neužitečnou**.⁷ Může k tomu dojít z několika důvodů:

1. Klient nabízenou sociální oporu nepřijímá

V nejednom případě se stává, že klient nabízenou podporu odmítne, ať už se jedná o privátní zdroje, ne ingerenci státu. Využití poskytované služby by možná znamenalo v jeho očích selhání, znevážení nebo nežádoucí kontakt s protistranou.

2. Klient sociální oporu očekává, ale ta nepřichází

Opačný případ, kdy klient očekává sociální pomoc, ale ta nepřichází. Je značně sklíčující a promítá se to jak do psychické, tak často i do fyzické nepohody.

3. Poskytnutá sociální opora je nedostačující nebo nevyhovující

Neužitečná sociální opora může vyplynout z nepochopení, omezených možností poskytovatele nebo z nejasně vyjádřené žádosti potřebného.

4. Poskytnutá sociální opora deaktivuje či zneschopňuje klienta

Neméně problematickým poskytnutím sociální opory se může stát nadměrná péče, přejímání odpovědnosti za klienta nebo poskytování sociální opory takovou formou, která vyvolává pocity neschopnosti, méněcennosti až bezcennosti a ztrátou.

5. Obtěžující sociální opora⁸

Jiným případem neužitečné sociální opory může být skutečnost, že potřebný se svěří se svou těžkostí, poskytovatel sociální opory, místo aby přispěl k povzbuzení a posílil odhodlání potřebného se s danou situací vypořádat, mu představuje katastrofické scénáře, srovnává se se svou situací, případně s náročnějšími životními událostmi, které potkaly jeho známé. Zcela nezáměrně se otočily role a ten, kdo byl v dané chvíli potřebný, poskytuje sociální oporu poskytovateli. Taková sociální opora je nejen neužitečná, ale dokonce obtěžující a selhávající.

① *K tomuto tématu lze využít techniku PL 03 A DOST.*

⁷ Kebza (2005, s. 166)

⁸ Mareš (2002, s. 35)

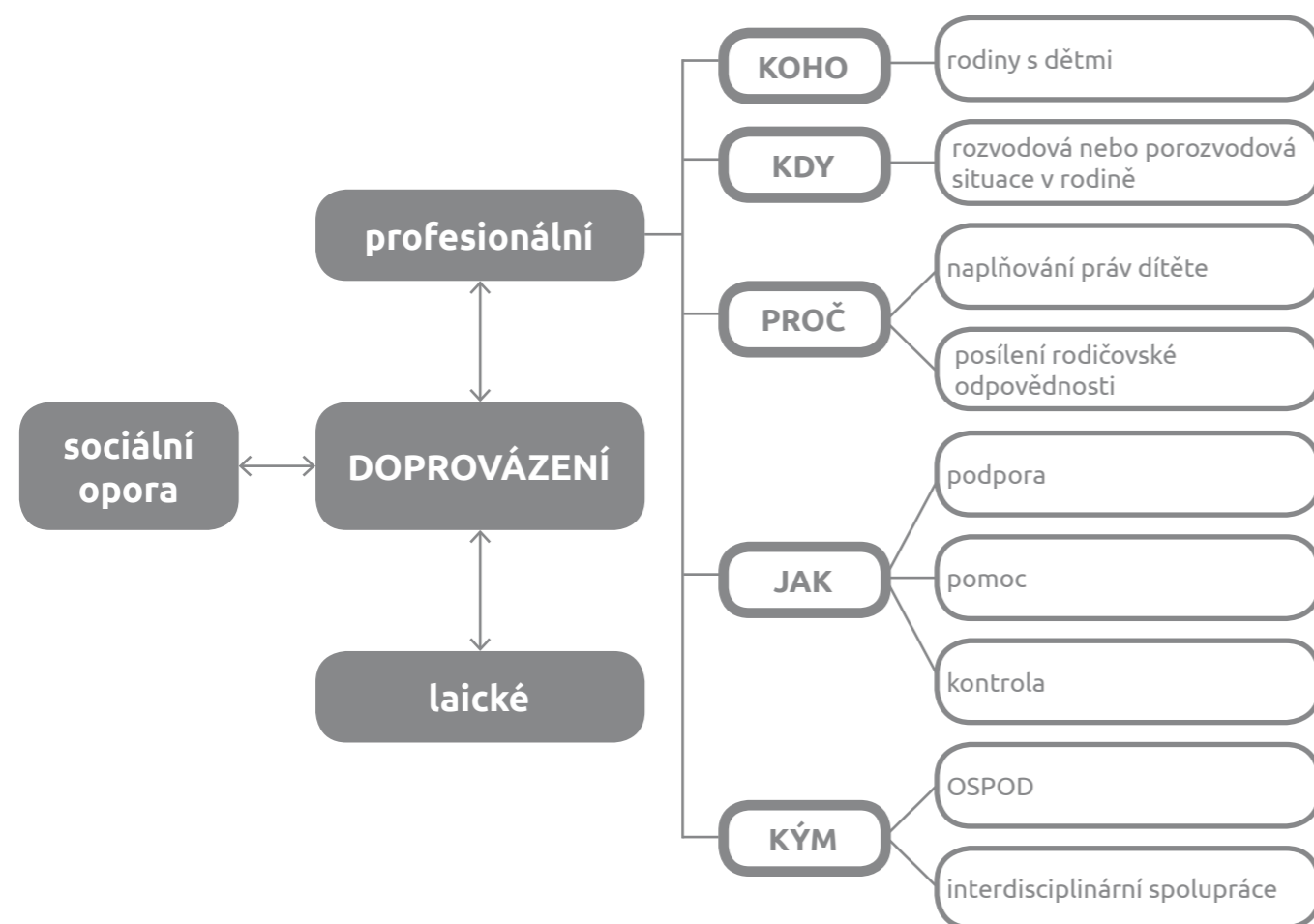
2 DOPROVÁZENÍ JAKO PROJEV SOCIÁLNÍ OPORY

Člověk je během svého života trvale doprovázen. Může jít o **doprovázení laické**, které je **výsledkem přirozené lidské sounáležitosti a zájmu**. Poskytují ho někdy záměrně, jindy nezáměrně lidé, se kterými se setkáváme, se kterými žijeme, se kterými pracujeme nebo třeba jen sdílíme určitou životní situaci nebo etapu. Patří sem příbuzní, přátelé, vrstevníci, spolužáci, přátelé, spolupracovníci. Ale také třeba spolucestující, s nimiž se pravidelně setkáváme při své cestě do zaměstnání. To vše patří k laickému doprovázení, kdy se lidé vzájemně podporují, motivují, sdílejí své prožitky a mnohdy nabídnou i pomoc, třeba radou, praktickou pomocí nebo někdy i varováním či kritikou.

Na druhou stranu se v některých situacích v životě obracíme na **profesionální doprovázení**. Jak jinak nazvat třeba lékařskou péči, vzdělávání nebo další služby, které vyhledáme, **když laické doprovázení narazilo na vlastní limity, a je potřeba vyhledat odbornou pomoc?**

Společným prvkem laického i profesionálního doprovázení je **poskytování sociální opory**.

Obr. 5: Sociální opora a základní otázky profesionálního doprovázení

2.1 Profesionální doprovázení

Profesionální doprovázení je **proces pomáhání, který provádí odborník s odpovídajícím vzděláním**. Využívá metody, které používají vyškolení odborníci pomáhajících profesí při poskytování služeb jedinci, rodině či skupině osob. Je definováno životní situací a zakázkou, má stanovený cíl, postup, kompetenční vymezení a ohraničení časového rámce. Profesionální doprovázení je činnost odborníků, kteří svoji práci opírají o teoretická východiska, vykonávají ji **na základě podmínek vymezených zákonem a jejich zapojování je v souladu s etickými principy profese**.

① K této problematice slouží přílohy „kalendář“ K3.

Profesionální doprovázení je postaveno na vyhodnocení základních otázek, které definují cílovou skupinu, životní situaci, cíl odborné pomoci, druh a formu poskytovaných služeb a kompetenční vymezení poskytovatelů profesionálních služeb. Do této kategorie lze zařadit služby ve smyslu profesionálního doprovázení **v oblasti výchovně-vzdělávací, zdravotnické a sociální**.

„Známe-li záměr, snadněji najdeme cestu.“

Navzdory tomu, že se v této metodice zabýváme životní situací zařazenou do oblasti sociální, resp. sociálně právní ochrany dětí, zcela bezpochyby můžeme rozvodovou a porozvodovou problematiku chápat jako vícedimenzionální problém. Zasahuje do oblasti vztahů a sociálního fungování jak dospělých, tak dětí. U dětí se až příliš často důsledky napjatých vztahů v rodině přenášejí do školního prostředí, ať ve formě změn v chování, ve zhoršení školních výsledků nebo vztahů k učitelům nebo k vrstevníkům – spolužákům. Nejinak tomu může být u dospělých. Pracovní nároky, narušené vztahy v rodině, řešení jak vztahových, tak materiálních a organizačních záležitostí vyplývajících ze zajišťování chodu rodiny a domácnosti se často projevují nestabilitou, zhoršeným pracovním výkonem, zvýšenou nemocností. Dlouhotrvající stres vyplývající z neutěšených vztahů v rodině se manifestuje i na somatické úrovni a ovlivňuje zdravotní stav – jak dětí, tak dospělých.

Je tedy pochopitelné, že metodika, která je založena na **multidisciplinárním přístupu, bere v úvahu právě komplexnost jevu, jakým je rozpad rodiny vlivem rozvodu či rozchodu rodičovského páru**. Rozvod či rozchod rodičovského páru znamená dobrovolné rozhodnutí o ukončení vzájemného partnerského vztahu. Je to rozhodnutí dospělých lidí, před seznámením většinou na sobě nezávislých, neznámých a samostatných jedinců. Jakmile se ze vztahu narodí dítě, v každé jeho buňce je stopa obou rodičů. Nedá se rozdělit. Nedá se vymazat a vynulovat.

① K této problematice slouží přílohy „kalendář“ K4.

Smyslem profesionálního doprovázení rozpadajících se rodin, jednotlivých členů – dospělých rodičů i jejich dětí, je zvládnutí životní situace a minimalizace negativních průvodních jevů a dopadů, které se v této situaci týkají jak dětí, tak i jejich rodičů.

① K této problematice slouží přílohy „kalendář“ K7, K8, K9.

Jak tedy chápat profesionální doprovázení rodin v rozvodové a porozvodové situaci? Potřeby rodin i jednotlivců, dospělých i dětí mají jak společné znaky, tak i svá specifika. Rovněž využití popisovaných

služeb může vyplývat jak z okamžité potřeby rodiny, tak v průběhu zvládání, případně nezvládání obtížné životní situace anebo při mírnění jejích dopadů.

Kdy hovoříme o doprovázení v nejširším slova smyslu a co všechno lze při doprovázení rodin nabídnout? Co je cílem a obsahem jednotlivých typů profesionálního doprovázení a konkrétních forem?

2.2 Sociálně inteligentní doprovázení

V této metodice představíme tzv. **sociálně inteligentní doprovázení rodiny**⁹, které se opírá o koncept sociální inteligence popisované E. L. Thorndikem a totiž, že tato inteligence se projevuje v interpersonálních vztazích. **Jedná se o schopnost jednat s lidmi a tvořivě přistupovat k řešení nesouladu v mezilidských vztazích.** V činnosti profesionálů se pak spojují její dvě složky, a to **složka percepční**, která představuje schopnost správně zhodnotit a rozpoznat osobnost a chování druhých lidí a **složka akční**, díky níž je profesionál schopen používat vhodné techniky, které se opírají o správnou sociální percepci.

Rozvodová a porozvodová situace představuje soubor vzájemně provázaných jevů, které vyžadují náhled na individualitu jedince v intencích jeho potřeb, na specifickou sociální interakci mezi bývalými intimními partnery – manželi, na velmi křehkou a citlivou mezigenerační sociální interakci mezi rodiči a dětmi, zejména mezi dětmi a nerezidenčním rodičem a v neposlední řadě náhled na proměny sociální interakce širších rodin v kontextu rozpadu partnerů (prarodičů a blízkých příbuzných).

Sociálně inteligentní doprovázení je dále podpořeno třídimenčním konceptem skládajícím se ze **sociální inteligence, emoční inteligence a praktické inteligence.**

2.2.1 Sociální inteligence

„Sociální inteligence je schopnost jedince orientovat se v mezilidských vztazích, identifikovat a řešit problémy vycházející z interpretace interakcí.“¹⁰

Kontakt člověka s člověkem je definován jako **sociální interakce**, což znamená, že dochází ke **kommunikaci, vzájemnému ovlivňování, kooperaci** a své místo zde má i **používání moci, sociální směna, konflikt, konfrontace či identifikace s druhými.**

Jen stručně se dotkneme vybraných pojmů, které zkonkretizují obsah výše uvedených pojmů.

Sociální interakce je chápána jako proces, ve kterém dochází k setkání mezi jedinci v jakékoliv formě a jejich vzájemné záměrné či nezáměrné působení vyvolává reakci. Ta může být projevovala verbálně i neverbálně. Sociální interakce může mít například podobu kooperativní – spolupracující, kompetitivní – soupeřivou, konfrontující – porovnávající. Sociální interakce v rozvodových situacích nabývá různých podob od tolerantního a akceptujícího přístupu, přes projevy hostility – nepřátelství až po zneplatňování a ignorování. Sociální interakce mezi partnery v situaci rozvodu či rozchodu má mnoho

⁹ Vávrová (2012, s. 97–105)

¹⁰ Vávrová (2012, s. 105)

podob. Přestože se partneři rozhodnou se vzájemně ignorovat, toto chování velmi výmluvně podtrhuje výrok P. Watzlawicka: **Nelze nekomunikovat.**

Interpersonální kontakt se **vyznačuje směnou, sociálním chováním, jehož cílem je dosažení výhody, zisku či cíle.** Tato směna může mít materiální i nemateriální podobu, dokonce může jít jak o odměny, tak tresty.

V rozvodových a porozvodových sporech se mnohdy zcela zřetelně projevuje uplatňování moci, jako jedné z lidských potřeb, o nichž budeme pojednávat v další kapitole. **Moc** je definována jako schopnost jednotlivců, případně skupin, prosadit svůj názor, zájem či záměr, byť s nesouhlasem a odporem druhých, případně navzdory jejich nesouhlasu.

Považujeme za vhodné v kontextu tématu rozvodu uvést ještě jeden termín z původní definice, a tím je **potřeba identifikace s druhými.** Dlouhodobé spory svědčí o tom, že soupeřící partneři používají jakékoliv prostředky k tomu, aby dosáhli naplnění potřeby sounáležitosti, zejména s dětmi.

2.2.2 Emoční inteligence

Jednáme-li s rodinou v rozvodové a porozvodové situaci, pak lze předpokládat, že hlavním nositelem jejich jednání jsou emoce. Emoce, které vyjadřují úroveň jejich vyrovnání se s novou životní situací. Právě doprovázení v tomto slova smyslu má za cíl poskytovat vhodnou oporu při zpracování a zvládání emocí.

Od pracovníka to vyžaduje vysokou míru psychické odolnosti, protože se často stává objektem bouřlivých projevů emocí, které však vyplývají ze subjektivně prožívané situace klienta, obvykle prezentují jeho bezmoc či zranění a skutečným adresátem je někdo jiný než právě přítomný pracovník OSPOD.

Z toho vyplývá, že sociálně inteligentní doprovázení předpokládá tzv. emoční inteligenci u pracovníka a jeho odborné vedení při edukaci a poradenství klientů, příp. s odkazem na terapii.

„Emoční inteligence je schopnost vyznat se sám v sobě i v ostatních, vnitřní motivaci a zvládání emocí vlastních i cizích.“¹¹

Emoce jsou nositelem akce. Díky nim se projevy člověka povyšují na osobní prožitek, ovlivňují i jejich zpracování. A zároveň, podnět, který je podpořen určitou emoci, zanechává v paměti stopu spojenou právě s danou emoci.

Emoční inteligence stojí na třech pilířích¹², a to:

- **posouzení a vyjadřování emocí**
- **regulace a kontrola emocí**
- **využití emocí adaptivním způsobem**

Proces rozvodu je velmi významně spojen s emocemi. Někdy viditelně projevovanými, jindy spíše prožívanými v soukromí, případně potlačovanými. Emoce totiž signalizují, že prožívané události mají osobní charakter. Že dosavadní očekávání nebyla naplněna a došlo ke zklamání, ztrátě důvěry, v mnoha případech byla poškozena sebeúcta, sebedůvěra a hodnota jedince.

¹¹ Goleman (2000, s. 30)

¹² Schulze, Roberts (2007, s. 55)

① *K tomuto tématu je v příloze pracovní list: PLO4 Cítím, cítíš, cítíme...*

Při doprovázení klientů je tedy v rámci edukace velmi vhodným nástrojem právě práce s emocemi. Jedná se o velmi užitečný nástroj zejména při práci s dětmi, ať v individuálních setkáních, tak ve skupinových. K tomuto účelu se osvědčila realizace skupinových setkání dětí v rámci programu Dětský průvodce rozvodem.¹³

Bez pojmenování, vyjádření a kultivace emocí, které jsou přirozeným průvodcem procesu ztrát, jakým rozvod rodiny bezesporu je, se jen stěží dá postupovat ke konstruktivním řešením. A to jak u dětí, tak u dospělých. K tomu slouží v procesu poradenské mediace přípravná setkání a z dlouhodobého hlediska je předmětem terapie.

Pokud se zabýváme výše uvedeným obsahem emoční inteligence, její součástí je využití emocí adaptivním způsobem. Jednou z nejdůležitějších dovedností pracovníka je emoce klienta zrcadlit, což znamená, že je popisným způsobem pojmenuje, reflektuje, přerámčovává a vztahuje k předmětu jednání. Obvykle to znamená osobní angažovanost klienta a cílem je porozumění jeho záměru.

V této souvislosti považujeme za potřebné zmínit jednotlivé **složky emoční inteligence**, které **významně podpoří proces porozvodové rehabilitace**:

- sebeuvědomování: které zahrnuje schopnost rozpoznat vlastní emoce a uvědomování si jejich vlivu na své chování.
- seberegulace: souvisí se schopností ovládat vlastní emoce, myšlenky a chování.
- sociální citění: kam spadá empatie, porozumění sociálním a etickým normám, uvědomování si sociálních vlivů a sociální opory.
- zodpovědné jednání: kam patří schopnost provádět konstruktivní a respektující rozhodnutí.
- vztahové dovednosti: jakým způsobem komunikujeme a reagujeme na druhé lidi.¹⁴

2.2.3 Praktická inteligence

Praktická inteligence se vztahuje ke **schopnosti zvládat reálný život**. Výsledkem praktické inteligence je sociální fungování, kdy člověk ví, co má v dané situaci konat, a činí tak, a nebo ví, co dělat nemá a takové jednání eliminuje.

V rozvodové situaci bývá pro mnohé lidi navzdory jejich znalostem, a snad i dovednostem praktická inteligence limitována stresujícími faktory, a proto je vhodné, pokud v této situaci využijí doprovázení jako stabilizační prvek. Proto, aby mohli využít své přirozené zdroje na zvládnání současné situace a vyrovnat se s nároky a důsledky, které rozvod přináší jak pro ně, tak pro děti.

2.3 Doprovázení jako podpora sociálního fungování

Sociální opora je jedním ze zásadních zdrojů zvládnání zátěže. Rozvodová situace patří k životním událostem, které podle Holmese a Raheho¹⁵ přináší do života značnou míru stresu. Autoři uvádějí čtyřicet

jedna životních událostí a k nim dle závažnosti přidělené body. V rámci výzkumu přišli k závěru, že organismus je schopen za období jednoho roku zvládnout zátěž v pásmu dvě stě padesáti bodů, přičemž pouze fakt události rozvodu je ohodnocen sedmdesáti třemi body.

Pokud se klienti dostaví k jednání ohledně rozvodu a úpravy poměrů k nezletilým dětem, pak je více než pravděpodobné, že jsou v situaci psychosociální zátěže, která limituje jejich fungování. Z předchozí části lze odvodit, že náročná situace, a pravděpodobně i období, které předcházelo rozhodnutí o rozvodu, mohlo nést známky chronického stresu.

Psychosociální zátěž je „*zátěž, která plyne ze svízelných sociálních vztahů či situací; jejími ukazateli mohou být: ztráta pocitu dobrého zdraví, zesilující pocit nejistoty, rostoucí pocit vnitřního či vnějšího ohrožení, prohlubující se pocity nedostačivosti v sociálních rolích a úkolech, neschopnost přizpůsobit se novým situacím, pocit ohrožení života, který vede k životnímu bilancování*“.¹⁶

Doprovázení rodin v situaci rozvodu se postupně etabluje se zaváděním interdisciplinární spolupráce podle cochemského principu. **Doprovázení může mít pak preventivní nebo intervenční charakter**. Zjednodušenou definici představuje Lazarová¹⁷ a definuje pomoc formou doprovázení slovy: „**Pomozte mi snášet, unést, zvládat moji situaci.**“

Již výše jsme zmiňovali základní členění profesionálního doprovázení do tří oblastí: výchovně-vzdělávací, zdravotnické a sociální. Přestože se všechny oblasti v rozvodové problematice prolínají, našim úkolem je podrobně se zabývat **profesionálním doprovázením v oblasti sociální**.

Doprovázení totiž vyjadřuje, že u jednotlivce, páru, rodiny nebo skupiny došlo k takové životní situaci, která narušila nebo dokonce ohrozila jejich sociální fungování, což je dle Navrátila (2003) „**vztah mezi očekáváním jednotlivce a sociálního prostředí. Jsou-li tato vzájemná očekávání v souladu (komplementarita), interakce probíhají harmonicky, nejsou-li, v interakcích nastávají obtíže.**“¹⁸

Sociální fungování je tedy dynamický proces, kdy jedinec zvládá požadavky, které jsou kladeny na jeho roli, na interakci s prostředím a na zvládnání zátěže, která souvisí s obtížnou životní situací.

Podle výše uvedené definice rozchod či rozvod partnerů přináší změny a prohlubuje se rozdíl v dimenzi očekávání jednotlivce a požadavků sociálního prostředí. Do té doby často nevědomé a zautomatizované procesy spojené s plněním rolového očekávání, organizace a chodu domácnosti, dělby moci, potvrzení kompetencí, prožívání pocitu sounáležitosti ať v rovině partnerské nebo rodičovské, ve vztahu k dětem se vlivem rozchodu partnerů dostávají do více, či méně intenzivního rozporu. A to vše může mít vliv na sociální fungování.

Pokud se v této metodice věnujeme situaci rodin v rozvodu nebo rozchodu rodičovského páru, pak se rozhodně jedná o situaci životních ztrát. *Co ztrácí dospělí? Co rodiče, kterým se rozpadá jejich vztah? Co ztrácí děti? Ztrácí něco například i širší rodina? Sousedé nebo přátelé? Komunita? Společnost?*

V situaci rozvodu je však potřeba **zabývat se nejenom ztrátami, ale i novými podněty, příležitostmi, protože obecným důvodem pro rozvod či rozchod partnerů je rozhodnutí**

¹³ www.detskypruvodcerozvodem.cz

¹⁴ Vávrová (2012, s. 111–112)

¹⁵ Kosek (2011)

¹⁶ Hartl & Hartlová (2000, s. 699)

¹⁷ Lazarová (2008)

¹⁸ Navrátil a kol. (2003, s. 194)

pro ukončení nevyhovujícího a očekávání lepšího. Z tohoto důvodu směřuje **doprovázení i k identifikaci zisků, které přichází s tímto řešením životní situace:** *Co rozvodem získá každý z partnerů? Co získají děti? Co bude sekundárním ziskem tohoto řešení?*

Rychlé řešení obtížné situace v partnerském soužití zůstává mnohdy jen zbožným přáním, po němž následuje mnohdy **období náročnější na komunikaci, vyjednávání, hledání optimálního způsobu fungování a dalších neznámých.** A v mnoha případech dochází i k intenzivnějšímu kontaktu s mnoha odborníky, kteří se stanou svědky života rodiny, jejich příběhu, jejich nejistoty či trápení. A tehdy přichází ke slovu odborná pomoc.

Přestože v mnoha lidech využití odborné pomoci vyvolává pocit selhání, snad stud z nezvládnuté životní role nebo ztráty společenského statutu, je prospěšné, pokud rodiče vyhledají odbornou pomoc spíše preventivně, v čase, kdy je konflikt, spor nebo zatím jen rozdílnost názorů na porozvodové uspořádání a ještě je vůle tuto otázku společně řešit.

2.3.1 Specifika doprovázení při výskytu situačního domácího násilí

Pracujeme-li s tematikou rozpadu rodičovského páru, je víc než pravděpodobné, že narušení párového soužití bylo doprovázeno konflikty, které mohly být spojeny s výraznými emočními projevy, nebo naopak zvýšenou apatií a odcizením. Rozvodová situace může být důsledkem anebo i příčinou partnerského násilí. Zvládání rozpadu partnerství může vyvolat tzv. separační agresí, o níž se zmiňuje Matoušek (2015, s. 63).

Domácí, resp. partnerské násilí se rozvíjí v cyklu, kdy po klidové části začne narůstat napětí, objeví se spouštěč (obvykle banální), který spustí lavinu násilného chování, poté je ze strany násilníka intenzivní fáze usmířování a utvrzování v naději, že může dojít ke zlepšení. Jak uvádí odborná literatura, tento cyklus násilí je popsán, čitelný a víceméně předvídatelný. Naproti tomu může být násilí trvale přítomné bez prolínání zbývajících fází a při takto definovaných rolích se může rozvinout syndrom týraného partnera.

Násilné chování má obvykle za cíl ventilovat nejistotu a frustraci, posílit převahu vzbuzováním strachu a upevňováním závislosti ohrožené osoby. Partnerské násilí mívá různé podoby od fyzického ubližování, přes manipulaci, znevažování, zastrasování, omezování osobní svobody až po sexuální násilí, byť na partnerské úrovni. V rozvodových kauzách může docházet k projevům násilí z různých příčin, ať už jde o násilné osoby z důvodu dočasně porušené schopnosti seberegulace (např. u závislostí), nebo osoby s trvalou dispozicí k násilnému chování, nebo může jít o důsledek stresu a nezvládnutého rozvodu, kdy došlo k traumatu a v neposlední řadě se násilí používá jako fiktivní nařčení pro získání lepšího postavení či výhod v rámci konfliktního rozvodu.

Partnerské násilí v době při a po rozvodu koresponduje s formami domácího násilí, k nimž patří násilí fyzické, psychické, sociální, emocionální, ekonomické.

Je nesporné, že pokud jsou do násilného chování zapojeny děti, byť jen jako svědci, mívá to nezřídka velmi negativní dopady jak v aktuálním čase, tak do budoucna. Jsou obvykle konfrontovány s ohrožením, bezmocí, ambivalencí ve vztahu k rodiči násilníkovi a paradoxně i k rodiči oběti, s pocity viny.

Tochova deskriptivní typologie agresorů¹⁹ popisuje jednotlivé typy násilníků:

¹⁹ <http://ografologii.blogspot.com/2010/01/agrese-nasili.html>

- násilníci posilující svůj sebeobraz
- násilníci ochraňující svůj sebeobraz
- násilníci nastavení na sebeobranu
- násilníci bránící svoji pověst
- násilníci shovívaví k sobě
- tyraní a sadisté

Je iluzí, že dlouhotrvající rodičovské spory, které vyústí do rozvodu či rozchodu, by okamžikem rozvodu ustaly. Žel, praxe potvrzuje, že právě rozvod u mnoha párů vyvolává situační agresí a násilí, kdy obě strany chtějí vytěžit maximum ve svůj prospěch, žel mnohdy tím, kdo je poškozen násilím mezi rodiči nejvíc, jsou nakonec jejich vlastní děti.

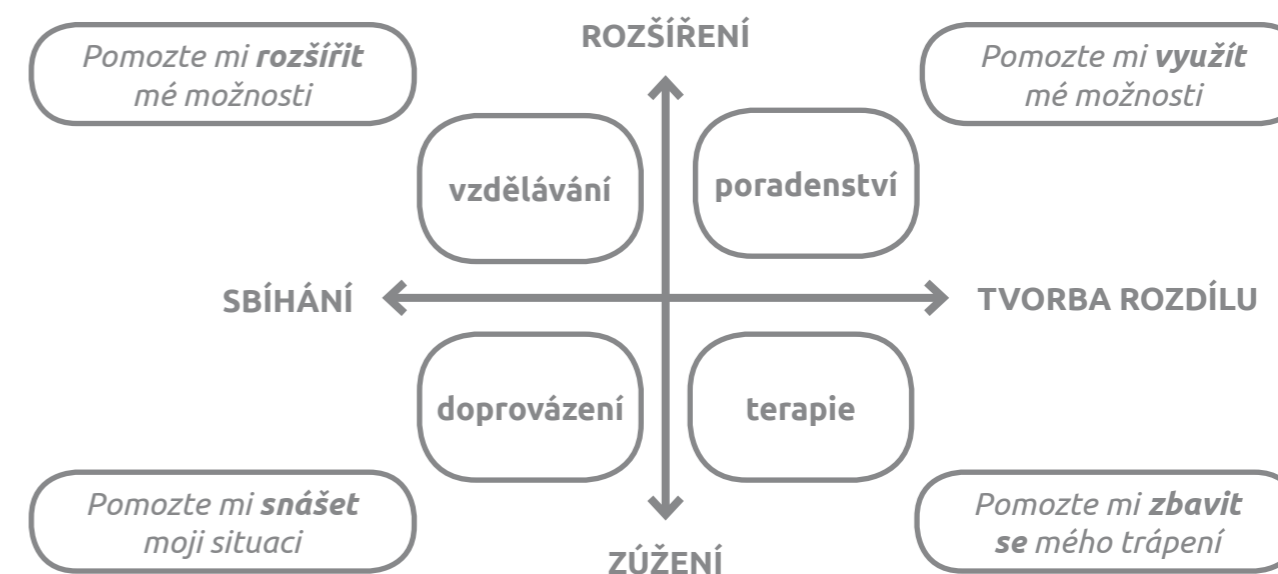
2.4 Formy profesionálního doprovázení

K základnímu členění **podle forem doprovázení** se lze inspirovat dle systemického přístupu reprezentovaného Ludewigem.²⁰ **Bazální rozlišení spočívá v cílech hledané pomoci a v míře zapojení klienta.**

Cíle hledané pomoci se pohybují v **pólech rozšíření, nebo zúžení.** Jak tomu rozumět? **Rozšíření znamená, že klient chce něčeho více** – více znalostí, více dovedností, více odvahy, více zdrojů, možností, strategií – aby dosáhl svého cíle – optimální životní situace. Na druhou stranu může být zájmem klienta **zúžení, mít něčeho méně** a to ve smyslu – mít méně trápení, méně obtížných či konfliktních situací, méně dilemat.

Míra zapojení klientů, čili jejich participace na řešení jejich životní situace, lze opět znázornit na dvou pólech. Na jedné straně dochází **ke sbíhání,** a to v případě, že **klient víceméně přejímá jednoznačná řešení problémů předkládaná pomáhající stranou.** Spoléhá na její odbornou erudici, případně je situačně podřízen, a to zejména při uplatňování kontroly jako jedné z metod sociální práce. Na druhou stranu může jít o tzv. **vytváření rozdílů a v tomto případě jde o maximalizaci vlastního zapojení klienta na řešení, hledání vlastních možností, zdrojů a tvorbu variantních řešení,** což je charakteristické zejména pro koučování.

Obr. 6: Základní druhy odborné pomoci (Ludewig, 1994, s. 82)

²⁰ Ludewig, K. (2011)

Odbornou pomoc lze dle Ludewiga členit do čtyř základních kategorií. Velmi srozumitelným způsobem popisuje Lazarová (2008) rozdíly mezi jednotlivými typy poskytovaných služeb. Níže uvedené schéma spojuje oba prameny, resp. základní Ludewigovo rozdělení doplňujeme o praktickou rovinu představenou Lazarovou.

Výroky doplněné Lazarovou nás natolik inspirovaly, že jsme se pokusili dát do obdobných výroků i další metody práce. **Vhodným způsobem lze takto zjistit klientova očekávání a zacílení profesionálního doprovázení.**

- **Poučení:** „pomozte mi znát svá práva a povinnosti“
- **Mediace:** „pomozte mi dohodnout se s druhým rodičem“
- **Koučování** (family coaching): „pomozte mi ujasnit a realizovat plán změny“
- **Krizová intervence:** „pomozte mi zvládnout tento šok“
- **Asistovaný kontakt:** „pomozte mi zajistit bezpečí při kontaktu“
- **Případová konference:** „pomozte mi efektivně využít mnohostranně nabízenou pomoc“
- **Asistence v rodině:** „pomozte mi ve zvládnání mojí role“
- **Sanace rodiny:** „pomozte udržet naši rodinu“
- **Kontrola:** „pomozte mi ověřit, nakolik plním svoje úkoly“
- **Monitorování:** „pomozte mi vidět, co se děje“
- **Mentoring:** „pomozte mi nechat se poučit zkušenějšími“

① *K tomuto tématu je v příloze „kalendář“: K2 Typy doprovázení*

Ze základního i doplněného přehledu činností je možné si jako pracovník OSPOD položit následující otázky:

- Které druhy pomoci patří do kompetence pracovníka sociálně právní ochrany dětí?
- S jakými požadavky, resp. zakázkou se obrací klient na tyto pracovníky?
- Jedná se o jasně ohraničené procesy nebo se v kontaktu s klientem prolínají?
- Jsou pracovníci OSPOD kompetentní k poskytování všech uvedených druhů odborné pomoci, pokud ano, v jakém rozsahu?
- Pokud ne, v které oblasti naráží na profesní limity?

2.4.1 Vzdělávání – poučení, edukace

Obvykle první kontakt rodiny, resp. minimálně jednoho z rodičů, je žádost: „**Pomozte mi rozšířit mé možnosti!**“ – uvažujeme-li v kontextu rozvodové situace, pak předmětem této žádosti je orientace a získání povědomí o postupu, nezbytných náležitostech souvisejících s péčí o děti po rozvodu manželství, resp. rozchodu partnerů v případě nesezdaných soužití. Poskytnutí základních informací lze považovat za **edukaci, lépe řečeno poučení**, jak je nejčastěji uváděno v zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí.

Předpokládá se tedy, že pracovník OSPOD je vybaven kompetencemi k edukaci, to znamená jak znalostmi z oblasti rodinného a procesního práva, z oblasti sociální psychologie (sociální interakce, komunikace a řešení konfliktů), psychologie osobnosti (zejména oblast potřeb, motivace, emoce), vývojové psychologie (potřeby dle jednotlivých fází vývoje s orientací), pedagogiky (jak umožnit orientaci a poznání dítěti) i andragogiky (jak předat potřebné informace dospělému), má základní přehled ze sociologie (zejména co se týče vztahu člověka a prostředí, funkcí rodiny, rozvod, kontext rozvodu jako sociální události), mimo to má alespoň základní přehled o psychopatologii (zejména symptomy, jimiž se projevuje stres z obtížné životní situace jak u dětí, tak u dospělých, zanedbávání, týrání, zneužívání, manipulativní chování, násilí vůči druhým, nebo sebepoškozující chování), případně adiktologii (orientace v oblasti látkových, či nelátkových závislostí a důsledcích pro sociální fungování). Přestože pravděpodobně výčet oborů není úplný, **znalosti** však nestačí.

U pracovníka OSPOD se předpokládají i **praktické dovednosti**, kterými umí tyto poznatky předat klientovi srozumitelnou formou, přijatelným způsobem, s ohledem na jeho aktuální situaci, schopnost porozumění a zejména se schopností diferenciací přístupu k dospělému klientovi – rodiči a přístupu k nezletilým dětem, které jsou participujícími subjekty rozvodové situace v rodině.

2.4.2 Poradenství

Poradenství je odborná a specializovaná činnost zaměřená na pomoc lidem v nesnázích krátkodobého i dlouhodobého charakteru. Podporuje klienty v řešení jejich situace, nabízí náhled na životní situaci. Zjednodušenou definici poradenství představuje Lazarová (2008) a definuje pomoci formou poradenství slovy: „**Pomozte mi využít mé možnosti!**“

Poradenské přístupy v sociální práci vycházejí z nosných teoretických východisek. Poradenství představované v této metodice integruje systemický přístup, bere v úvahu i poznatky kognitivně behaviorálního přístupu, psychodynamického. Využívá poznatky individuální psychologie, humanisticky orientovaného přístupu a kompiluje prvky přístupu představovaného Virginíí Satirovou²¹. Praktické vyústění poradenství je kotveno v přístupu zaměřeného na úkol.

Z uvedeného je patrné, že edukace je jednou z klíčových oblastí činnosti pracovníka OSPOD. Vedle toho je dalším typem pomoci rodině stanovené zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí poradenství. Je zmíněno v § 11 tohoto zákona.

V mnoha případech po získání poučení klient rozšíří svoji žádost a svým sdělením vyjadřuje: „Pomozte mi využít mé možnosti!“ Klient, který se ocitl v situaci krachu manželství či partnerského vztahu, se obrací na pracovníka OSPOD a očekává radu, jak se postupuje, co je potřeba vzít v úvahu, čeho se vyvarovat.

Teorie sociální práce v sociálně právní ochraně dětí se hodně opírá o poradenské paradigma. Nahlíží na klienta prostřednictvím neuspokojených životních potřeb v situaci, kdy jsou oslabeny, omezeny, mnohdy i narušeny jeho možnosti fungování vlivem rozvodové situace.

Předpokládá se tedy, že pracovník OSPOD se **orientuje v poradenských přístupech, opřených o teoretická východiska a tato východiska aplikuje ve svém přístupu a poskytovaných poradenských službách při výkonu své profese**. Praktické využití znalostí se musí projevit i v

²¹ Satirová, V. (1994)

jeho náhledu na klientovu životní situaci, v nastavení cílů pomoci, v osobním portfoliu metod a technik s ohledem na cíl využití, orientace a rozhodnost ve výběru adekvátních metod či konkrétních technik.

Znalost struktury poradenského procesu se promítne do dovedností uplatněných v pomoci klientovi skrze poradenství. **Prvořadými dovednostmi jsou komunikace, předcházení konfliktů, deeskalace napětí, práce s emocemi, zvládání obtížných rozhovorů** – což je v rozvodových situacích téměř pravidlem. Neméně důležitou dovedností pracovníka OSPOD při poskytování poradenství je **schopnost rozlišovat, kdy je potřeba zvolit direktivní a kdy nedirektivní přístup, kdy je na místě podpora a kdy kontrola, kdy je vhodné doporučovat a kdy nařizovat.**

Cíli poradenské činnosti pracovníka OSPOD v problematice rozvodové situace v rodině jsou obnovení a udržení odpovídajícího sociálního fungování klienta, naplňování zejména jeho rodičovské odpovědnosti vůči nezletilým dětem.

Pracovník sociálně právní ochrany dětí představuje zájem a potřeby dítěte a hledá společně s rodičem – klientem způsob, jak co nejvíce dítě uchránit před negativními dopady rodinné situace, jak minimalizovat či eliminovat nežádoucí projevy chování, které se u dítěte projevují v souvislosti s neutěšenou rodinnou situací. Specifickou oblastí je problematika domácího násilí, zanedbávání, zneužívání nebo syndromu CAN.

Klienti ve složité životní situaci hledají opory nejen ve svém okolí, ale tuto potřebu přenášejí i do instituce a hledají mnohdy spojence pro potvrzení svého postupu, záměru. V rozvodové problematice by samostatnou kapitolu mohli tvořit rodiče – klienti, kteří povýšili řešení vlastní situace nad zájem dítěte a mají tendenci používat pracovníky OSPOD jako rozhodčí, svědky, znalce a ochránce.

2.4.3 Terapie

Terapie je odborná a specializovaná činnost zaměřená na pomoc lidem, kterým **jejich osobnostní a sociální problémy ztěžují sociální fungování a negativním způsobem ovlivňují životní spokojenost. Cílem je rozpuštění problému**, případně příčin životního nekomfortu, akceptace nezměnitelných životních okolností a zvýšení resilience.

Zjednodušenou definici terapie představuje Lazarová (2008) a definuje poskytování pomoci formou terapie slovy: „**Pomozte mi zbavit se mého trápení.**“

Poskytování terapeutických služeb pracovníky OSPOD je v současných podmínkách diskutabilní, přestože se na odděleních vyskytují pracovníci s terapeutickým výcvikem, ať psychoterapeutického nebo socioterapeutického zaměření.

Jeví se, že v praxi je výhodné, pokud pracovníci OSPOD zvyšují svoji kvalifikaci a rozšiřují své kompetence, nejčastěji například výcvikem v mediaci, sporadicky v psychoterapeutickém výcviku a tyto dovednosti využívají při běžném kontaktu s klienty, ale poskytovat terapii, kde základním nástrojem je vytvoření terapeutického vztahu, je kontraproduktivní.

Jedná se o to, že pracovník OSPOD kromě podpory klienta v odůvodněných případech musí sáhnout k uložení výchovných opatření, restriktivním opatřením, které v terapeutickém přístupu nemá prostor.

Jsou situace, kdy pracovník musí hodnotit, limitovat, přikazovat (např. zdržet se nějaké činnosti nebo návštěvy určitých míst), nebo dokonce ukládat pokutu.

Proto se jako smysluplná jeví interdisciplinární spolupráce, kde jsou **jasná kompetenční vymezení vázána etickým kodexem, odbornou erudicí a vnitřními směrnici pracoviště.**

2.4.4 Multidisciplinární spolupráce

Dříve, než se zmíníme o skupinovém profesionálním doprovázení, stojí za zmínku nově užívaná metoda sociální práce s názvem **rodinná konference**. Jedná se o model sociální práce s rodinou, a cílem je posílit a aktivovat přirozenou síť podpory okolo ohroženého dítěte, ať už se jedná o rodiče, prarodiče, příbuzné či další osoby, které mohou přispět k řešení složité situace ohroženého dítěte. Rodinnou konferencí provází nezávislý koordinátor a de facto se při jednání neobjevují odborníci jako u případové konference. Základním východiskem je teze, že rodina je zdrojem motivace, potenciálu k řešení situace vlastního příbuzného, zná možnosti a strategie, které jsou dostupné.

Stále častěji využívanými metodami doprovázení rodiny v rozvodu jsou ty, které vycházejí z principu multidisciplinární spolupráce. Pointou je jak komplexní péče, tak na druhou stranu snaha zamezit roztržité péči mnoha vzájemně nekooperujících subjektů pomoci. A v neposlední řadě i pomoc v duchu motto: „Pomoz mi, abych si pomohl sám“ – tedy zmocňování rodičů k řešení jejich životní situace.

Model opatrovnických řízení, které ve své praxi byly inspirovány cochemskou praxí, směřuje výrazně k **multidisciplinární spolupráci**. Jedná se o koordinovaný proces s jasnou strukturou a posloupností a s vymezenými kompetencemi. Účastníci řízení jsou v průběhu celého opatrovnického řízení doprovázeni prostřednictvím poskytování informací, motivováním, edukací v oblasti potřeb dítěte, komunikace, právního povědomí a procesem vyjednávání. Multidisciplinární tým tvoří soudce, pracovník OSPOD, resp. kolizní opatrovník, psycholog, poradenský pracovník, mediátor a terapeut, případně další zástupci poskytovatelů odborných služeb.

Jednotný přístup v procesu opatrovnického řízení pomáhá rodičům posílit vlastní rodičovské kompetence, jsou jasně definované role v kompetenční mapě. Cílem a zájmem všech doprovázejících je poskytnout rozpadající se rodině adekvátní podporu, zohledňovat potřeby dítěte a motivování k efektivní a funkční dohodě.

Jiným typem multidisciplinární spolupráce je pořádání **případových konferencí**. Tato metoda se užívá zejména v péči o ohrožené děti, které spadají pod § 6 zákona č. 359/1999 Sb. Jedná se o společné setkání odborníků s rodinou, kdy cílem je vzájemná informovanost o intervencích ve fungování rodiny ze strany jednotlivých subjektů, vyhodnocení potřeb dítěte a nastavení plánu s konkrétními kroky rodičů a doprovázejících subjektů.

3 TECHNIKY DOPROVÁZENÍ PŘI PRÁCI S RODINOU

Mnohostranná činnost pracovníků OSPOD je komplexem činností, jejichž nosnou linií je v kontextu tématu doprovázení rodiny s dětmi v rozvodové a porozvodové situaci. Ze vzdělávání dospělých je vhodné připomenout, že existují určité typy „žáků“, a podle toho, jestli se podaří je **oslovit jejich převládajícím způsobem vnímání a zpracovávání informací, pak je větší předpoklad, že si danou informaci zapamatují.**

Obr. 7: Typy vnímání a zpracování informací

- **AKTIVISTA:** učí se přímou zkušeností, lehce se nadchne pro nové myšlenky, odvaha, optimismus, zvědavost | netrpělivost, nedokončuje, zbrklý, impulzivní
- **REFLEKTOR:** pozoruje, přemýšlí, analyzuje, zkoumá z různých úhlů pohledu, vyhodnocuje, potřebuje čas | nerozhodnost, pomalé tempo, nerad soutěží
- **TEORETIK:** uvažuje systematicky, strukturovaně, v logickém kontextu teorie, používá schémata, souvislosti, čísla, klade otázky | není otevřen zážitkům, emocím, intuici a povrchnosti, vyčerpávající detailista
- **PRAGMATIK:** potřebuje propojení s praxí a okamžitou užitečnost poznání, ověřování, racionalita, jde k jádru věci, věcnost, jednoznačnost, nadhled | netrpělivost, odmítání všeho, co nenabízí okamžité využití

Pro edukaci rodičů jako preventivní činností při doprovázení v jejich životní situaci je cílem zapojit rodiče do řešení včas a efektivním způsobem. Tato metodika se snaží oslovit výše uvedené typy rodičů, nabídnout širší škálu podpůrných materiálů a pomůcek, aby splnila svůj účel: doprovázet profesionálně, doprovázet smysluplně, doprovázet efektivně – a včas!

V této kapitole si dovolueme nabídnout zmiňovaný „kalendář“ témat, která slouží jak pro poučení rodičům z hlediska jejich povinností, tak otevírá témata, která se týkají efektivního zacílení pomoci. Jistě jste si všimli v textu odkazů na použité pracovní listy. Mohou být zpracovány jak s dospělými, tak s dětmi. Důležité je vědět, proč. Jaký je záměr, co chcete zjistit, posílit, potvrdit.

Témata „kalendáře“ jsou jednak zakomponována do textu k jednotlivým tematickým blokům, a jednak jsou uvedena v úvodu metodiky, v obsahu. Praktickou pomůckou jsou pracovní listy, které se vztahují k tématům uvedeným v této metodice.

Závěr

Profesionální doprovázení rodin s dětmi, které se ocitly v obtížné životní situaci vlivem rozvodu manželů či rozchodu rodičovského páru, je významným zdrojem sociální opory. Rodiče se velmi často obracejí na pracovníky OSPOD v situaci počátečního šoku z faktického rozvratu partnerského soužití a doprovázení má formu první pomoci s **prvky krizové intervence**.

Bezsporně nejčastější formou doprovázení je poskytnutí informací formou **poučení**. Cílem tohoto druhu doprovázení je poskytnout rodičům **včas potřebné informace**. Jak vyplývá z rodičovské odpovědnosti, následně se pracovníci OSPOD snaží rodiče v co nejvyšší míře zapojit do řešení jejich rodinné situace.

V této oblasti přichází ke slovu **edukace, mediace a v některých případech základní poradenství**.

Pokud je spor rodičů vyhrocený a preventivní opatření nestačí, dochází k poskytnutí intervence. Ta spočívá ve **spolupráci s poskytovateli odborných služeb v rámci interdisciplinární spolupráce**, kdy je doporučeno nebo pak nařízeno využití těchto služeb rozhodnutím soudu. Jedná se o **odborné poradenství a další fáze mediace**. V některých případech, kdy spor rodičů přerostl, případně se **nedaří uskutečňovat styk dítěte s rodičem, dostává profesionální doprovázení formu asistovaného kontaktu**.

Širokou paletu doprovázení doplňuje možnost **terapie, jejímž cílem je obnova životní spokojenosti rozpuštěním problému**. Tuto odbornou pomoc poskytují v rámci interdisciplinární spolupráce specialisté s oprávněním vykonávat tento druh profesionální pomoci.

Posledními řádky této metodiky se vracíme zpět k úvodu a k mottu: „**Žádný člověk není ostrov**“. Vedle laické pomoci je vybudována síť profesionální pomoci, jejímiž koordinátory a v mnoha ohledech i poskytovateli jsou pracovníci oddělení sociálně právní ochrany dětí.

Použitá literatura

DREIKURSOVÁ – FERGUSONOVÁ, E. Adlerovská teória. Bratislava: Slovenská adlerovská spoločnosť, 2005. ISBN 80-969264-7-0

GOLEMAN, D. Práce s emoční inteligencí. Praha: Columbus, 2000. ISBN 80-7249-017-6

HARTL; HARTLOVÁ.: Psychologický slovník. Praha: Portál, 2004. ISBN 978-80-7367-569-1

KEBZA, V., ŠOLCOVÁ, I. Sociální opora jako významný protektivní faktor. Československá psychologie. Praha: Psychologický ústav AV ČR, 1999. Ročník 43, č. 1 s. 19-38. ISSN 0009-062-X. 2003, 3, 220 – 229.

KOSEK, Martin, 2011. Psychosociální faktory zdraví a nemoci [online]. @2014 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <http://www.martinkosek.com/clanky/studijni-texty/psychologie/psychosocialni-faktory-zdravi-a-nemoci.html>

KŘIVOHLAVÝ, J. Psychologie zdraví. Praha: Portál, 2002. ISBN 978-80-7367-568-4

LAZAROVÁ, B. Netradiční role učitele. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-169-0

MAREŠ, J. a kol. Sociální opora u dětí a dospívajících II. Hradec Králové: Nucleus, 2002. ISBN 80-86225-25-9

MAREŠ, J. Styly učení žáků a studentů. 1. vyd., Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-246-7

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

PESSO, A. a kol. PBSP – Úvod do Pesso Boyden Systém Psychomotor. Tišnov: SCAN, 2009. ISBN 80-86620-15-8

SATIROVÁ, V. Kniha o rodině. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994. ISBN 80-901325-0-2

SCHULZE, Ralf; ROBERTS, Richard D.: Emoční inteligence: přehled základních přístupů a aplikací. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-229-4

VÁVROVÁ, S. Doprovázení v pomáhajících profesích. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0087-1

Internetové zdroje:

www.pbsp.cz/texty/txtpps2.htm

www.detskypruvodcerozvodem.cz

<http://www.martinkosek.com/clanky/studijni-texty/psychologie/psychosocialni-faktory-zdravi-a-nemoci.html>

„Podpora a ochrana“ (metodika)

Cíl:	Technika je zaměřena na porozumění významu sociální opory ve smyslu podpora a ochrana, sekundárním cílem je porozumění roli OSPOD v souvislosti s ochranou práv dítěte.
Zadání:	Do tabulky napište do sloupců pod jednotlivé symboly, obrázky odpovědi na podpůrné otázky. Do posledního řádku s textem jiné: můžete sdělit svůj komentář. Můžete to psát nebo ústně komentovat.
Věk: 8 let a výše Časová náročnost: 10–15 min. Pomůcky a příprava: pracovní list, tužka	

	A	B
		
1. Co vyjadřuje obrázek A, B?		
2. Co je oběma společné?		
3. V čem je patrný rozdíl?		
4. Kdy je potřeba A a kdy B?		
5. Kdo to může zajistit?		
6. Jiné:		

Průběh a podpůrné otázky: Průběh techniky může klient slovně volně komentovat. Lze použít figurky a názorně obě situace předvést. Pracovník může na tomto modelu vysvětlit, jakou roli má v daném případě klient, co je jeho odpovědností (co je role dítěte, co rodičů) a z čeho tato odpovědnost vyplývá a pak vysvětlit, jakou roli má pracovník OSPOD, k čemu jeho aktivita vede a jakou formou bude poskytnuta.

Reflexe:

- Co pro vás představovala konkretizace vaší role a odpovědnosti?
- Co jste si uvědomil?
- Jak jste porozuměl roli pracovníka OSPOD a k čemu jeho zapojení slouží?
- Napadá vás, kdo by v dané situaci měl „nárok“ na sociální oporu, a kdo ne, z jakého důvodu a k čemu by to vedlo?
- K čemu vám tato technika v dané chvíli, životní situaci přispěla?

Aplikace

- Náhled na aktuální postoje klienta k vlastnímu zapojení, prezentace vlastního pojetí situace, schopnost empatie vůči potřebám dalších osob. Porozumění roli profesionála a jeho možnostem daných zákonem.

Rizika a jejich zvládnutí:

1. Klient nerozlišuje model sociální opory – nabídnout vysvětlení
2. Klient relativizuje vlastní účinnost – vyjádřit podporu, pojmenování zdrojů a postupu

„Podpora a ochrana“ (pracovní list)

Cíl:	Technika je zaměřena na porozumění významu sociální opory ve smyslu podpora a ochrana, sekundárním cílem je porozumění roli OSPOD v souvislosti s ochranou práv dítěte.
Zadání:	Do tabulky napište do sloupců pod jednotlivé symboly, obrázky odpovědi na podpůrné otázky. Do posledního řádku s textem jiné: můžete sdělit svůj komentář. Můžete to psát nebo ústně komentovat.
Věk: 8 let a výše Časová náročnost: 10–15 min. Pomůcky a příprava: pracovní list, tužka	

	A	B
		
1. Co vyjadřuje obrázek A, B?		
2. Co je oběma společné?		
3. V čem je patrný rozdíl?		
4. Kdy je potřeba A a kdy B?		
5. Kdo to může zajistit?		
6. Jiné:		

„A DOST“ (metodika)

Cíl:	Technika je zaměřena na negativní vymezení nabízené sociální opory, nastavení hranic, ochrana sebeúčinnosti.
Zadání:	Do bublin vlevo napište typy sociální opory, které v dané situaci vnímáte jako nežádoucí, takové, u kterých byste nejraději zakřičeli: „A dost!“ Do bublin vpravo napište, co jiného byste v dané situaci uvítali jako odpovídající sociální oporu.
Věk: 12 let a výše Časová náročnost: 10–15 min. Pomůcky a příprava: pracovní list, tužka	

Průběh a podpůrné otázky: Průběh techniky může klient slovně volně komentovat. Jako variantu lze využít nafukovací balonky, popsat fixou a napsat období toho, co by klient psal do pracovního listu. Jako znamení neúčinnosti poté balonek zašlápněte k prasknutí.

Reflexe:

- Co pro vás představovala vymezení toho, co skutečně odmítáte, nechcete?
- Jak to sdělíte těm, kdo tuto formu opory poskytují? Možná v dobré víře, že pomáhají?
- Co by se muselo stát, abyste nevyhovující pomoc (která je však např. nařízená) přijal?
- Komu se umíte vymežit a kde vám to činí potíže? Čeho se obáváte?

Aplikace:

- Náhled na aktuální postoje klienta k nabízeným sociálním oporám a porozumění důvodům odmítání. Redefinice nevyhovující pomoci. Taktní odmítnutí. Porozumění důvodům odmítané pomoci a práce na vlastní motivaci. Aktivní hledání akceptovatelné formy opory.

Rizika a jejich zvládnutí:

1. Klient nepřijímá žádnou oporu – posílit jeho copingové strategie
2. Klient očekává, ale nedostává oporu – najít minimální zdroj a způsob aktivace
3. Klient neumí reformulovat negativní vymezení – nabídnout techniku pozice vnímání
4. Klient se neumí taktně vymežit – korekce variant sdělení

„A DOST“ (pracovní list)

Zadání:	Do bublin napište, jaký typ sociální opory je úplně mimo vaše potřeby, kdy byste měli největší chuť zakřičet: „A dost!“ Když ne toto, nebo takto, tak Jak jinak?
----------------	--

„Cítím, cítíš, cítíme“ (metodika)

Cíl:	Technika je zaměřena na uvědomení emocí, empatii a kultivaci emocí v obtížné životní situaci.
Zadání:	Vezmi/ěte si pastelku a vybarvěte příslušné pole s názvem emoce, kterou u sebe pozorujete v posledních 14 dnech.
Věk: 8 let a výše Časová náročnost: 10–15 min. Pomůcky a příprava: pracovní list, tužka	

Průběh a podpůrné otázky: Průběh techniky může klient slovně volně komentovat.

- Které emoce je nejvíce? S čím souvisí? S kým konkrétně souvisí?
- Jakým způsobem tuto emoci vyjadřujete?
- Vyjadřujete tu emoci, kterou skutečně v souvislosti s danou situací vnímáte, nebo je překrytá jinou?
- Můžete si dovolit vyjádřit skutečné emoce? Pokud ano, před kým?
- Pokud ne, jak se s nimi vyrovnáváte?
- Se kterou emoci máte v současné době největší problém? U sebe? U expartnera? U dětí?
- Co by přispělo k jejich pohodovějšímu zvládnutí?

Reflexe:

- Co pro vás znamenalo to, že se mluví o vašich emocích?
- Co jste si během této techniky uvědomili?
- Kterou emoci potřebujete posílit, kterou zmírnit a kterou „přeformátovat“?
- Jaký dopad mají vaše emoce na řešení současné situace?

Aplikace:

- Emoce jsou nosnou energií pro akci. Technika je určena pro posílení emoční inteligence v obtížné životní situaci, kdy emoce ve velké míře blokují konstruktivní řešení. Věnovat se práci s emocemi v bezpečném prostředí může pomoci odstranit bariéry efektivního řešení sporů. Vztek může pomoci zvládat těžké situace (zdroj energie). Je vhodné naučit se *ich formu* negativního sdělení (více v metodice Příprava k mediaci).

Rizika a jejich zvládnutí:

1. Klient není schopen náhledu – podporovat uváděním příkladů, zrcadlením
2. Klient obviňuje z emocí druhé – zodpovědnost za reakce patří člověku, nikoli podnětu
3. Dítě se neorientuje v názvech – použít smajlíky, emotikony

„Cítím, cítíš, cítíme“ (pracovní list)

Zadání: Vezmi/ěte si pastelku a vybarvěte příslušné pole s názvem emoce, kterou u sebe pozorujete v posledních 14 dnech. Můžete odstupňovat míru přítomné emoce (od středu nejméně, k okraji nejvíce). Případně vedle názvů dokreslete smajlíka.

<p>Cíl: vyjasnění očekávání klienta a možností OSPOD, případně spolupracujících subjektů profesionálního doprovázení</p> <p>Centrální pojem: sociální opora</p> <p>Text:</p> <p>V obtížné životní situaci se člověk potřebuje o někoho „opřít“. Má-li dostatečné zážemí v rodině, poskytuje mu mnoho z uvedených druhů pomoci rodina. Přesto se neobejde v mnoha ohledech bez profesionální sociální opory, kterou představují OSPOD, psycholog, lékař, někdy úřad práce, soud a další.</p> <p>Prohlédněte si výrocky a poznačte si, které z nich jsou ve vaší situaci potřebné hned, a které výhledově (v horizontu 6 měsíců).</p> <p>Úkoly pro pracovníka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vyjasnit kontrakt • posílit využití přirozených zdrojů klienta • předat kontakty • sjednat případně termín dalšího setkání • standardní úkony evidence a dokumentace <p>Odkazy literatura, zákon aj.</p> <p>Vávrtová, S. Doprovázení v pomáhajících profesích Matoušek, O. Děti a rodiče v rozvodu. Kompetenční mapa subjektů interdisciplinární spolupráce Katalog poskytovatelů sociálních služeb</p>	<p>Miniatura slide</p> <p>Otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • V jaké oblasti potřebujete pomoc? • Co z toho zvládnete vlastními silami? • V čem konkrétně vám může pomoci vaše nejbližší okolí? • S čím si nevíte rady a mohli bychom se tomu věnovat? • Koho jste už oslovil a s jakým výsledkem? • Na co se zaměříme jako první? • Jaké jsou možnosti OSPOD: • Kdo další v rámci interdisciplinární spolupráce je k dispozici? <p>Pracovní listy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • K1; PL 01 Záchranná síť; PL 02 Podpora a ochrana
--	---

Pomohlo by mi, kdyby

- mi někdo poradil, co mám dělat
- někdo jenom byl se mnou, až nejsem sám
- mě někdo vyslechl, a třeba vyjádřil pochopení
- mi někdo poskytl ochranu – bojím se
- mi někdo pomohl prakticky, nemám možnost vše zvládat (např. cestování, hlídání dětí aj.)
- mi někdo vypomohl finančně, chybí mi prostředky
- mě někdo vzal do společnosti, cítím se opuštěně
- někdo vyřešil za mě tuto situaci
- mi někdo potvrdil že to, co dělám, je správné

Vytvořeno v rámci projektu *Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci*, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821
Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Pomozte mi...

- znát svá práva a povinnosti
- rozšířit mé možnosti
- využít mé možnosti
- zbavit se mého trápení
- snášet moji situaci
- dohodnout se s druhým rodičem
- ujasnit plán změny
- zajistit bezpečí při kontaktu
- efektivně využít nabízenou pomoc ve zvládnání mojí role
- udržet naši rodinu
- ověřit, nakolik plním svoje úkoly
- vidět, co se děje
- nechat se poučit zkušenějšími

Pomozte mi...

- znát svá práva a povinnosti
- rozšířit mé možnosti
- využít mé možnosti
- zbavit se mého trápení
- snášet moji situaci
- dohodnout se s druhým rodičem
- ujasnit plán změny
- zajistit bezpečí při kontaktu
- efektivně využít nabízenou pomoc ve zvládnání mojí role
- udržet naši rodinu
- ověřit, nakolik plním svoje úkoly
- vidět, co se děje
- nechat se poučit zkušenějšími

Vytvořeno v rámci projektu Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci, reg. č. CZ.03.2.653/0.0/0.0/16_065/0003821
Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.

Typy doprovázení

Cíl: orientace v potřebách klienta k volbě profesionální pomoci

Centrální pojem: efektivní pomoc

Text:

Pro zvládnutí obtížné životní situace se nabízí několik typů pomoci. Mnoho lidí se v této chvíli potřebuje zastavit, zrekapitulovat dosavadní průběh, uvědomit si, jaké kroky už podnikl a v jaké oblasti potřebuje další pomoc.

Prohlédněte si vypsané výroky, a můžete volně komentovat, který z nich je odrazem vaší potřeby, čemu se potřebujeme věnovat.

Úkoly pro pracovníka:

- Poznamenat očekávané typy sociální opory
- Zorientovat se v možnostech interdisciplinární spolupráce
- Poskytnout termín a konkrétní úkol
- Předat kontakt, případně přímo kontaktovat poskytovatele
- Standardní úkony evidence a dokumentace

Odkazy literatura, zákon aj.

Vávrtová, S. Doprovázení v pomáhajících profesích Matoušek, O. Děti a rodiče v rozvodu.

Miniatura slide

Pomozte mi...

- znát svá práva a povinnosti
- rozšířit mé možnosti
- využít mé možnosti
- zbavit se mého trápení
- snášet moji situaci
- dohodnout se s druhým rodičem
- ujasnit plán změny
- zajistit bezpečí při kontaktu
- efektivně využít nabízenou pomoc ve zvládnání mojí role
- udržet naši rodinu
- ověřit, nakolik plním svoje úkoly
- vidět, co se děje
- nechat se poučit zkušenějšími

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Vytvořeno v rámci projektu Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci, reg. č. CZ.03.2.653/0.0/0.0/16_065/0003821
Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.

Otázky:

- Který výrok je v současné chvíli pro vás aktuální?
- V jaké oblasti konkrétně?
- Co by mělo být výsledkem vyřešení této záležitosti?
- Jakou máte s tímto druhem pomoci zkušenost?
- Koho všeho se tato záležitost týká?
- Co nejhroššího se může stát, když tuto pomoc nenajdete nebo nepřijmete?
- Co můžeme pro řešení vaší záležitosti udělat jako první krok?

Pracovní listy:

- K2: Kompetenční mapa subjektů interdisciplinární spolupráce; Katalog poskytovatelů sociálních služeb; Letáky spolupracujících subjektů; Odkaz na další metodiky: mediaci, asistovaný kontakt aj.

<p>Cíl: poskytnutí konkrétní pomoci výběrem vhodného subjektu</p> <p>Centrální pojem: konkrétní člená pomoc</p> <p>Text:</p> <p>Naší úlohou je poskytnout vám základní informace a podílet se společně s vámi na hledání odpovídajícího poskytovatele potřebné pomoci. Podle vašich požadavků a pojmenování úkolů, které potřebujete vyřešit, jsou k dispozici tyto poskytovatelé...</p> <p>V našem regionu se jedná konkrétně o:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dle zpracovaného katalogu služeb v daném regionu <p>Úkoly pro pracovníka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Předat kontakt/ • Datovat splnění úkolu/termín • Standardní úkony evidence a dokumentace <p>Odkazy literatura, zákon aj.</p> <p>Katalog sociálních služeb Kompetenční mapa poskytovatelů služeb v rámci interdisciplinární spolupráce Ověřené kontakty na specialisty</p>	<p>Miniatura slide</p> <p>Otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Který z kontaktů jste již využili v této záležitosti? S jakým výsledkem? Případně dříve? • Co by vám pomohlo tuto službu využít? • Je něco, co vám brání tuto službu využít? V čem konkrétně? • Jak jinak tuto situaci budete řešit? • Pokud máte nařizeno využít odborné pomoci, znáte své povinnosti? <p>Pracovní listy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • K3; letáky poskytovatelů; § 474, 475; 501–504 ZŘS č. 89/2012 Sb., § 888; č. 359/1999 Sb.
---	---

Kdo vám může pomoci a jak

- **OSPOD (odd. sociálně právní ochrany dětí)**
komunikuje, zastupuje dítě, koordinuje, poskytuje informace
- **SOCIÁLNÍ SLUŽBY**
poskytuje doprovázení a odborné služby poradce, psychologa, terapeuta, sociálního pracovníka, mediátora aj.
- **MEDIÁTOR**
pomáhá rodičům v komunikaci při společném hledání řešení v důležitých a sporných otázkách a sepsání DOHODY
- **PSYCHOLOG**
pomáhá při zvládnání obtíží a realizaci změny
- **TERAPEUT**
pomáhá lidem zbavit se jejich trápení
- **SOUD**
je tzv. orgán veřejné moci, který schvaluje dohodu rodičů nebo rozhoduje ve věcech, kde se rodiče nedohodnou

Vytvořeno v rámci projektu *Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci*, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821
Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

<p>Cíl: uvědomení potřeb dětí a orientace na dítě v řešení rodičovského sporu</p> <p>Centrální pojem: potřeby dětí</p> <p>Text:</p> <p>Rozvodová situace rodičů je pro dítě výrazně stresující událostí. Nemůže ji ovlivnit, může ji jenom akceptovat. Přestože se rozcházíte jako manželé či partneři, vaše dítě a jeho potřeby budou až do jeho zletlosti vaší společnou rodičovskou odpovědností, tu ze zákona musíte plnit ve shodě a v jeho nejlepším zájmu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Úkoly pro pracovníka: • Dosazujte vždy konkrétní jména dětí daných rodičů • Poučení o rodičovské odpovědnosti • Vedení poradenského rozhovoru • Odkazy na odbornou pomoc, letáky • Standardní úkony evidence a dokumentace <p>Odkazy literatura, zákon aj.</p> <p>č. 89/2012 Sb.</p> <p>Film metodika příprava k mediaci</p> <p>Matoušek, O. Děti a rodiče v rozvodu; Dítě traumatizované v blízkých vztazích; Novák, T. Péče o dítě po rozvodu a její úskali</p> <p>Poupětová, Š. Netrapte se po rozvodu; Španhelová, I. Dítě a rozvod rodičů; Knetlová, Z. Čí je to hra?</p> <p>Letáky; Odkaz na plakát</p>	<p>Miniatura slide</p> <p>Otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak je vaše dítě informováno o tom, co se u vás doma děje a jaký to bude mít vliv? • Jak se ho to dotkne? • Jak se v současné době chová? O čem mluví? • O čem se u vás v rodině mluví? • Je přítomno vašim sporům? • Co by vám vaše dítě řeklo? • Co se pro něj v této chvíli mění? • Co zůstává beze změn? <p>Pracovní listy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • K4: rodiče a foto dítěte; Případně na volný list napsat jména dětí a mít před sebou; Hlasy dětí – www.youtube.com; www.pravonarodice.cz; www.detskypruvodcerozvodem.cz
--	---

... a vy moji. Vy oba patříte ke mně. Protože díky vám jsem na světě. Vy jste se hledali a našli, a když se oddělíte, zase budete.

Ale u mne to nejde, já jsem z každého z vás. Něco se stalo, a já tomu vůbec nerozumím. Kdo mi řekne, co se to u nás děje? Proč se máminy oči nesmějí? Proč je táta pořád pryč? Potají hledám odpovědi na otázku: Je to kvůli mně? Co mám udělat? Prý už nebudete spolu, protože se už nemáte rádi. A co já? Můžu mít rádo vás oba? Dovolíte mi to? Ani nevíte, jak je pro mě důležité vidět vás spokojené. Protože ani ta nejdražší hračka nenahradí Váš úsměv.

Vím, že máte trápení. Zvládnete to sami? Nebo vám má někdo pomoci? Uděláte to pro mě? S vaší pomocí to zvládnou, když to zvládnete vy.

Protože...

PATŘÍTE KE MNĚ. OBA. TEĎ A NAPOŘÁD!

Vytvořeno v rámci projektu Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821
Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

<p>Cíl: uvědomení společné rodičovské odpovědnosti rodičů vůči dětem</p> <p>Centrální pojem: společná odpovědnost rodičů</p> <p>Text:</p> <p>Zákon pamatuje na to, že děti jsou na světě díky rodičům a tehdy rodiče nabývají jak práva, tak povinnosti. Těto povinnosti nejsou rodiče zbaveni rozvodem, zbavuje ji v odůvodněných případech pouze soud. Jinak je společnou odpovědností vás rodičů bez ohledu na to, komu je dítě svěřené do péče. Podívejte se, co z těchto povinností se vám daří plnit, společně! A v jaké oblasti je potřeba jednat jako rodiče jinak?</p> <p>Úkoly pro pracovníka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dosažujte vždy konkrétní jména dětí daných rodičů • Parafázováním potvrďte rodičům to, co se daří, potřebují „odrazový můstek“ • Nekláste otázky, co se nedaří, co neumí – ale co by potřebovali jinak, jak by vypadalo, kdyby se dařilo – co konkrétně by dělali – je to postup změny, nikoli stížnosti • Standardní úkony evidence a dokumentace <p>Odkazy literatura, zákon aj.</p> <p>č. 89/2012 Sb.</p> <p>Film metodika příprava k mediaci: Mikulková, M. Hlavu vzhůru, rodiče! Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů</p>	<p>Miniatura slide</p> <p>Dotázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaká jsou vaše práva jako rodiče dítěte? • Jaké jsou povinnosti? • Co si představujete pod jednotlivými oblastmi? • Co z toho naplňujete? Jak konkrétně? • Daří se vám to společně? A ve shodě? • Na čem se shodnete? • V čem máte větší dítěti zásadní neshody? Co by mělo být jinak? Jak to řešíte? • Pokud ne, jak se to projevuje na výchově a vývoji dítěte? <p>Pracovní listy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • K5; Kneřlová, Z. Čí je to hra?; Hlasy dětí – www.youtube.com; www.pravonarodice.cz; www.detskypruvodcerozvodem.cz
--	--

Víte, že...

Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a končí nabytím jeho plné svéprávnosti.

Náleží stejně oběma rodičům bez ohledu na to, komu je dítě svěřené do péče.

Rodičovskou odpovědnost mají rodiče **vykonávat ve shodě** (jejich postavení je rovnocenné) a v souladu se zájmy dítěte.

Rodičovská odpovědnost zahrnuje tyto **povinnosti:**

- péče o zdraví dítěte
- péče o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj
- ochrana dítěte
- udržování osobního styku s dítětem
- zajišťování jeho výchovy a vzdělání
- určení místa jeho bydliště
- zastupování dítěte a spravování jeho jmění

Dle § 858 a násl. občanského zákoníku

**Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost**

Vytvořeno v rámci projektu Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821
Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.

<p>Cíl: odpovědnost rodičů vůči dítěti a vůči sobě navzájem</p> <p>Centrální pojem: sebekázeň rodičů</p> <p>Text:</p> <p>Přestože se rozvádíte či rozcházíte jako partneri, jsou na vás kladeny nároky jako rodiče dítěte/děti. Vaše dítě si nemůže vybrat jednoho z vás, protože je z vás obou. Díky vám dvěma je na světě, tak to bylo, je a bude. Vy si můžete být cizí (a kdysi jste i byli), ale jemu se to nemůže podařit, protože by zradilo samo sebe. Otázka není, kdo z vás bude mít dítě v péči, ale jak to uděláte, aby neztratilo ani jednoho z vás?</p> <p>Úkoly pro pracovníka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Za „vaše dítě“ dosazujte konkrétní jméno, jména dětí • Parafrazováním potvrďte rodičům to, co se jim daří, potřebují „odrazový můstek“ • Nepokládejte otázky, co je špatně, co se nedaří, co neumí – ale co by potřebovali jinak, jak by vypadalo, kdyby se dařilo – co konkrétně by dělali – je to postup změny, nikoli stížnosti • Standardní úkony evidence a dokumentace <p>Odkazy literatura, zákon aj.</p> <p>§ 889 n.oz</p> <p>Film metodika Příprava k mediaci Matoušek, O. Děti a rodiče v rozvodu Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů www.pravonarodice.cz</p>	<p>Miniatura slide</p> <p>Otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Čeho se potřebuje zdržet vůči druhému rodiči, aby tím netrpělo vaše společné dítě? • Co myslíte, že může narušovat jeho vztah k jednomu nebo druhému rodiči? Jak to můžete ovlivnit? • Podle čeho poznáte, že vašemu dítěti ubližujete vaším vzájemným konfliktem? O čem se informujete a jak? Co by bylo potřeba zlepšit v rámci vaší komunikace? • Nakolik se vás týká bránění v kontaktu a co by vám pomohlo tuto situaci řešit? Co by pomohlo dítěti? Co by přispělo druhému rodiči? <p>Pracovní listy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • K6; PL o3 z metodiky KA3 A jak dál?; Knetlová, Z. Čí je to hra?;
---	---

Víte, že...

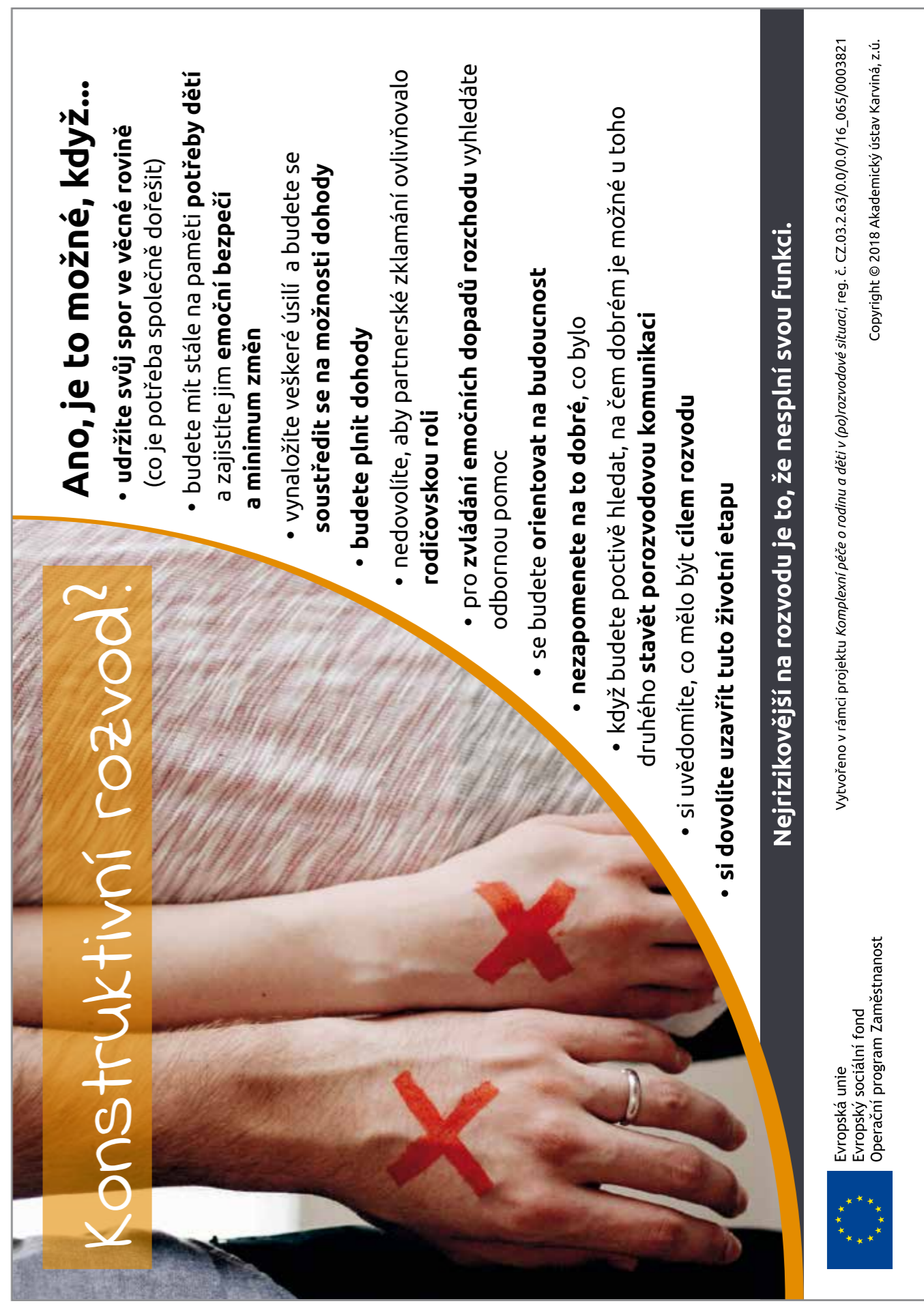
- rodiče se musí zdržet všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje
- rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho potřeb
- brání-li rodič, který má dítě v péči, druhému rodiči v kontaktu s dítětem, je takové chování důvodem pro nové rozhodnutí o tom, který z rodičů má mít dítě v péči

Dle § 889 občanského zákoníku

**Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost**

Vytvořeno v rámci projektu Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821
Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.

<p>Cíl: motivování rodičů ke konstruktivnímu rozvodu, smířlivému jednání</p> <p>Centrální pojem: zvládnutí rozvodu/rozchodu</p> <p>Text:</p> <p>Přestože je rozchod a rozvod nesmírně zátěžovou situací, pravděpodobně i stav předtím nebyl jednoduchý. Pokud jste se rozhodli ukončit své partnerství, hledejte způsoby, jak se s touto situací vyrovnat bez vleklých sporů. Pamatujte na to, že cílem rozvodu je uzavření jedné etapy života. Pokud se budete vracet do minulosti, situaci si velmi zkomplikujete, a to je škoda.</p> <p>Úkoly pro pracovníka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Motivování k účasti na mediaci • Standardní úkony evidence a dokumentace <p>Odkazy literatura, zákon aj.</p> <p>Poupětová, Š. Netrapte se po rozvodu.</p>	<p>Miniatura slide</p> <p>Nejrizikovější na rozvodu je to, že nesplní svou funkci.</p> <p>Nejrizikovější na rozvodu je to, že nesplní svou funkci.</p> <p>Úkoly pro pracovníka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Které otázky jste zvládli v klidu vyřešit? • U kterých oblastí byste uvítali doprovázení prostřednictvím mediace (mimosoudního řešení sporu)? • V kterých okamžicích by stálo za to přeorientovat svoji pozornost na potřeby dětí? K čemu by to vedlo? • Co by vám pomohlo plnit dohody? • I když je to teď složité, na čem dobrém můžete stavět další porozvodovou komunikaci ohledně dětí? <p>Pracovní listy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • K7: rodičovský plán (Z metodiky Příprava k mediaci)
---	---

Konstruktivní rozvod?

Ano, je to možné, když...

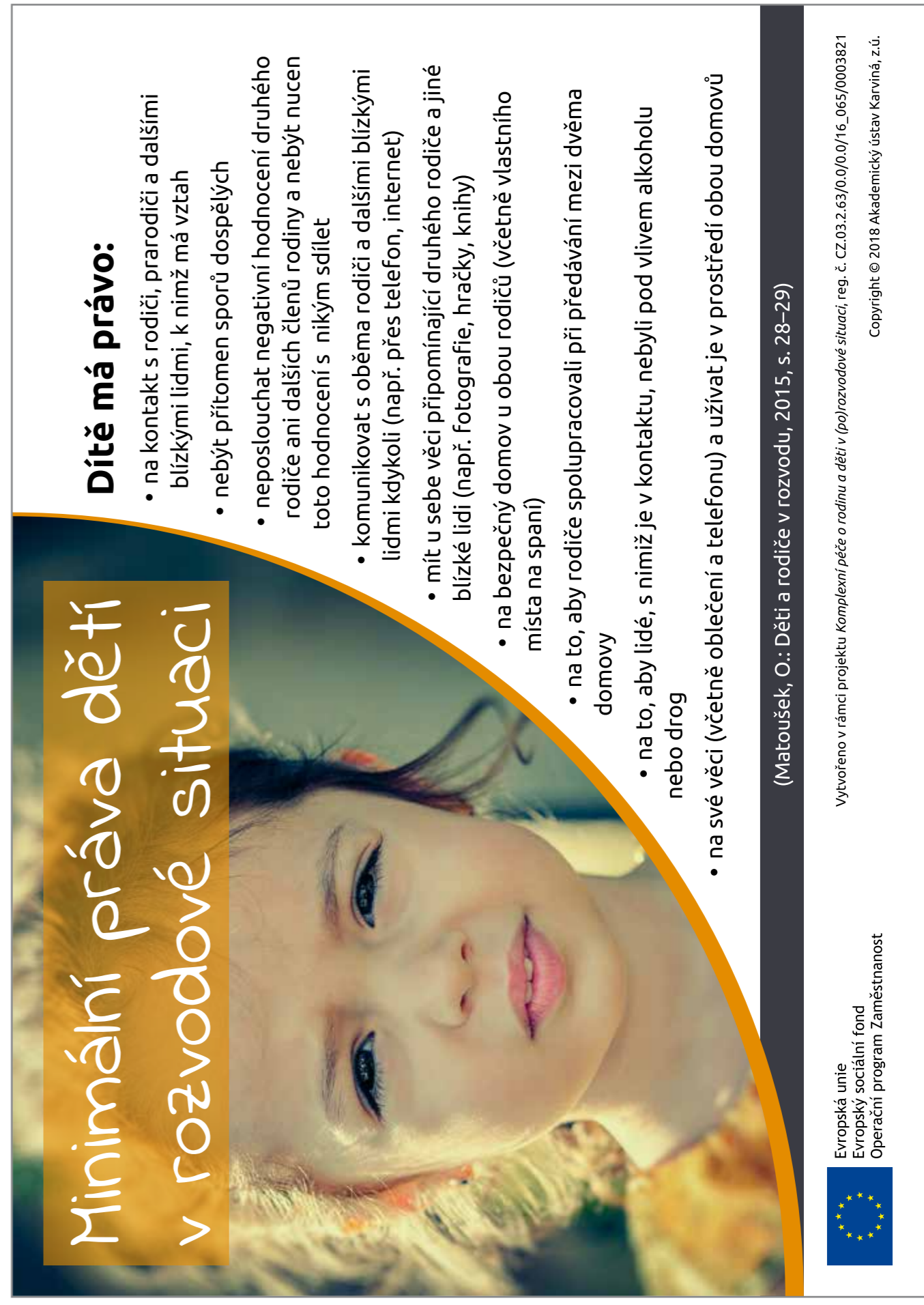
- **udržíte svůj spor ve věcné rovině** (co je potřeba společně dořešit)
- **budete mít stále na paměti potřeby dětí a zajistíte jim emoční bezpečí a minimum změn**
- **vynaložíte veškeré úsilí a budete se soustředit se na možnosti dohody**
- **budete plnit dohody**
- **nedovolíte, aby partnerské zklamání ovlivňovalo rodičovskou roli**
- **pro zvládnutí emočních dopadů rozchodu vyhledáte odbornou pomoc**
- **se budete orientovat na budoucnost**
- **nezapomenete na to dobré, co bylo**
- **když budete poctivě hledat, na čem dobrém je možné u toho druhého stavět porozvodovou komunikaci**
- **si uvědomíte, co mělo být cílem rozvodu**
- **si dovolíte uzavřít tuto životní etapu**

Nejrizikovější na rozvodu je to, že nesplní svou funkci.

**Evrópská unie
Evrópský sociální fond
Operační program Zaměstnanost**

Vytvořeno v rámci projektu Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821
Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.

<p>Cíl: soustředění pozornosti na potřeby dětí</p> <p>Centrální pojem: práva dětí</p> <p>Text:</p> <p>Vaše dítě si situaci rozvodu a rozpadu vašeho páru nevybralo. Musí ji pouze akceptovat. Přesto je důležité pamatovat na jeho potřeby. Podívejte se na přehled jeho práv a pokuste se vybrat ty, které se vám daří naplňovat.</p> <p>Úkoly pro pracovníka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Parafrazovat odpovědi rodičů • Překrýt samolepícím papírem ty, které se nedaří rodičům plnit • Zpřítomňovat dítě jeho jménem • Standardní úkony evidence a dokumentace <p>Odkazy literatura, zákon aj.</p> <p>Film metodika Příprava k mediaci Matoušek, O. Děti a rodiče v rozvodu Matoušek, O. Dítě traumatizované v blízkých vztazích Mikulková, M. Hlavu vzhůru, rodiče! Novák, T. Péče o dítě po rozvodu a její úskalí Poupětová, Š. Netrapte se po rozvodu. Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů Knetlová, Z. Čí je to hra? www.pravonarodice.cz</p>	<p>Miniatura slide</p> <p>Minimální práva dětí v rozvodové situaci</p> <p>Dítě má právo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • na kontakt s rodiči, prarodiči a dalšími blízkými lidmi, k nimž má vztah • nebýt přítomen sporů dospělých • neposlouchat negativní hodnocení druhého rodiče ani dalších členů rodiny a nebýt nucen toto hodnocení s nikým sdílet • komunikovat s oběma rodiči a dalšími blízkými lidmi kdykoli (např. přes telefon, internet) • mít u sebe věci připomínající druhého rodiče a jiné blízké lidi (např. fotografie, hračky, knihy) • na bezpečný domov u obou rodičů (včetně vlastního místa na spaní) • na to, aby rodiče spolupracovali při předávání mezi dvěma domovy • na to, aby lidé, s nimiž je v kontaktu, nebyli pod vlivem alkoholu nebo drog • na své věci (včetně oblečení a telefonu) a užívat je v prostředí obou domovů <p>(Matoušek, O.: Děti a rodiče v rozvodu, 2015, s. 28–29)</p> <p>Vytvořeno v rámci projektu Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821 Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.</p> <p>Otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Které potřeby dítěte ze seznamu se vám daří naplňovat? Co k tomu napomáhá? • Co by mělo být podle tohoto seznamu naplňováno v lepší míře? Co by k tomu přispělo? Jak to můžete ověřit každý za sebe? • Kterou ze vzpomínek společného soužití sdílíte s dítětem společně? K čemu to přispívá? • Který předmět, nebo co konkrétně je pro dítě průvodcem v jeho nové situaci, kdy jsou rodiče odděleni a ono se střídá v domácnostech obou? Jak s tím zacházíte vy jako rodiče? <p>Pracovní listy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • K8
---	--

Dítě má právo:

- na kontakt s rodiči, prarodiči a dalšími blízkými lidmi, k nimž má vztah
- nebýt přítomen sporů dospělých
- neposlouchat negativní hodnocení druhého rodiče ani dalších členů rodiny a nebýt nucen toto hodnocení s nikým sdílet
- komunikovat s oběma rodiči a dalšími blízkými lidmi kdykoli (např. přes telefon, internet)
- mít u sebe věci připomínající druhého rodiče a jiné blízké lidi (např. fotografie, hračky, knihy)
- na bezpečný domov u obou rodičů (včetně vlastního místa na spaní)
- na to, aby rodiče spolupracovali při předávání mezi dvěma domovy
- na to, aby lidé, s nimiž je v kontaktu, nebyli pod vlivem alkoholu nebo drog
- na své věci (včetně oblečení a telefonu) a užívat je v prostředí obou domovů

(Matoušek, O.: Děti a rodiče v rozvodu, 2015, s. 28–29)

Vytvořeno v rámci projektu Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821
Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

<p>Cíl: orientace v porozvodovém procesu a nejbližší budoucnosti</p> <p>Centrální pojem: situace dítěte</p> <p>Text:</p> <p>Pro děti se rozchodem rodičů obvykle mění několik zásadních životních oblastí. Potřebuje se zorientovat v tom, co se děje, co ho čeká a jak ho vy jako rodiče podpoříte. Přiměřeně věku bude chtít informace, které jsou pro něho srozumitelné. Zároveň potřebuje mít nejen slovy, ale i vašimi postoji potvrzeno, že není viníkem situace, že není jeho povinností tyto životní situace chápat a hodnotit a že o nich rozhodujete vy dospělí. Zároveň však potřebuje orientační postup, co ho v následujícím období čeká. Nedělejte z něho soudee, koaličního partnera nebo ochránce. Je to pořád vaše společné dítě a dopřejte mu ten luxus se nerozvádět s vámi.</p> <p>Úkoly pro pracovníka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • místo dítě užívejte jméno konkrétního dítěte • pokud je potřeba, připravte se na rozhovor s dítětem – informace o procesu <p>Odkazy literatura, zákon aj.</p> <p>Matoušek, O. Děti a rodiče v rozvodu Matoušek, O. Dítě traumatizované v blízkých vztazích Novák, T. Péče o dítě po rozvodu a její úskali Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů</p>	<p>Miniatura slide</p> <p>Otázky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kdo z vás s dítětem hovoří? Je to způsob, který „nenarušuje jeho vztah k druhému rodiči“ (viz předchozí slide)? • Jakým způsobem s dítětem komunikujete ohledně změnách ve vaší rodině? Jak komunikuje ono s vámi, každý z vás? • Kterou z oblastí potřebujete u dítěte vyřešit nejdříve? • Pozorujete u něj nějaké změny? Jak na ně reagujete? • Jak o nich informujete druhého rodiče? • Kdo jiný má k dítěti blízko, aby ho podpořil? Jste s ním v kontaktu? <p>Pracovní listy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • K9: Knehtlová, Z. Čí je to hra?; www.pravonarodice.cz
--	---

Co mě teď čeká?

- ① jak se rodiče domluví, s kým a kde budeš žít v jedné domácnosti (třeba i střídavě u obou)
- ② když budeš žít převážně u jednoho z nich, **jak se budeš s druhým rodičem vídat** (jak často, na jak dlouho)
- ③ pravděpodobně **půjdete na úřad** – odbor péče o děti (občas se jim říká sociálka), kde budeš moct říct o tom, co bys potřeboval
- ④ když to bude pro vás těžké, **můžete využít odbornou pomoc** – je jak pro děti, tak pro dospělé (poradce, psycholog, terapeut)
- ⑤ **rodiče budou podporováni** v tom, aby pro tebe našli tu nejlepší úpravu, která je v dané situaci možná
- ⑥ když se jim nebude dařit se domlouvat, pak o **důležitých věcech rozhoduje soud a bude chtít znát tvoje přání a názor**
- ⑦ pak si budeš **postupně zvykat**, že některé dny jsi u mámy, jiné u táty, že už nebydlíš spolu, ale **pořád tě mají rádi jako své společné dítě**

Vytvořeno v rámci projektu *Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci*, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821
Copyright © 2018 Akademický ústav Karviná, z.ú.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Vytvořeno v rámci projektu Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci,
reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003821

Vydal: Akademický ústav Karviná, z.ú.

Akademický
ústav Karviná

IČ: 62331485

Mírová 1434/27, 735 06 Karviná - Nové Město

www.akademickyustav.cz

Rok vydání: 2019

Autorka: Mgr. Milena Mikulková

Garant: doc. PhDr. Oldřich Matoušek, CSc.

Jazyková korektura: Zdeněk Švehla

Grafická úprava a sazba: Bc. Lenka Havrlantová

Copyright © 2019 Akademický ústav Karviná, z.ú.

Všechna práva vyhrazena.